

PATENT OCH COPYRIGHT BEHÖVS DET?

©Karl-Henrik Pettersson

FSF 2005:1

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord 3

Patent och copyright – behövs det? 4

Patent & copyright mera i detalj 5

Frågetecknen 6

Problembilden mer systematiserad 8

Upplägget 11

En anteckning om begreppet teknologi 11

Patent och copyright – är det institutioner som behövs? 13

Det historiska perspektivet 14

Det empiriska perspektivet 16

Det teoretiska perspektivet 21

Litteratur 25

Förord

Det här lilla häftet är ett särtryck. Texten är hämtad från *Det nya företagets samhälle* (SNS Förlag) som publicerades för några månader sedan.

Att det så snart efter publiceringen tas fram ett särtryck av ett av bokens avsnitt kan kanske förvåna någon. Det finns ett enkelt skäl. Den fråga som diskuteras i avsnittet – om patent och copyright är institutioner som behövs – är uppenbarligen ”het”. När jag har varit ute och pratat om *Det nya företagets samhälle* i samband med publiceringen är just diskussionen om allmännyttan med patent och copyright något som har fascinerat och intresserat mer än något annat. Det finns helt klart en efterfrågan på en systematisk genomgång av de intellektuella rättigheternas samhällsnytta. Särtrycket kan kanske ge ett bidrag på den punkten. Se det som en service till den som är intresserad av frågan.

Den läsare som vill förstå på vilket sätt jag kommit fram till att de intellektuella rättigheterna är en institution som måste granskas närmare, ja den läsaren måste förstå ta sig an *Det nya företagets samhälle*. Men det kan ju vara ett andra steg.

En ytterligare kommentar. Det talas i texten om ”Det nya företaget”. Det syftar på att vi i de högt utvecklade västländerna, i praktiken OECD-länderna, sedan ett par decennier är inne i en djupgående förändring av företagets sätt att arbeta, vi byter produktionssystem, det nya företaget organiserar sig helt enkelt på ett radikalt annorlunda sätt jämfört med hur det såg ut i det gamla industrisamhället. (Den som vill veta mera om den här förändringens drivkrafter kan läsa min bok *Det exploderande storföretaget*, också på SNS Förlag). Det ligger nära till hands att se på patentet och upphovsmannarätten som institutioner som hör till det gamla, storföretagsdominerade industrisamhället och som på rationella grunder kommer att ifrågasättas i den nya digitaliserade och kunskapsbaserade ekonomin, i det nya företagets samhälle. Eller uttryckt på annat sätt, det kan komma att visa sig att systemet med patent och copyright i själva verket numera kostar samhället mer än det smakar. Det är i varje fall slutsatsen av min analys.

Både *Det exploderande storföretaget* och *Det nya företagets samhälle* har skrivits på uppdrag av Forum för småföretagsforskning (FSF). Det här särtrycket finns också att hämta på FSF:s hemsida (www.fsf.se).

Groveda den 15 januari 2005

Karl-Henrik Pettersson

Patent och copyright – behövs det?

Med *det intellektuella monopol* menas i fortsättningen den ensamrätt till utnyttjande som vi ger den som äger ett patent, en copyright eller ett varumärke, de tre viktigaste immateriella rättigheterna i OECD-ländernas rättssystem. (Det finns vissa andra, exempelvis skydd mot nya växtsorter, men dessa bortser vi från i sammanhanget.)

Patent och varumärke är äganderätter i meningen att ägarna har det fulla residuala kontraktet¹. Det betyder att ägaren har rätten att bestämma över idén eller produkten, om den skall ändras i något avseende eller hur den skall utnyttjas, han (eller hon) har rätten till avkastningen och han kan överlåta dessa två rättigheter. Det senare betyder att patentet eller varumärket kan säljas, ges bort som gåva, bytas bort etc. Rätten till utnyttjandet kan också licensieras. Franchising är en slags licensiering av rätten att använda ett visst varumärke (och en del annat som följer med det, till exempel hur en butiklokal skall utformas).

Copyright är också en äganderätt. Men på en punkt skiljer den sig åt från patentet och varumärket. En upphovsman kan av naturliga skäl inte ”sälja” sin copyright, bara licensera ut den som när en författare skriver ett avtal med sin förläggare.

Det finns ytterligare en skillnad gentemot den ”vanliga” äganderätten. Patentet och copyrighten är tidsbegränsade rättigheter. I Sverige, liksom i flertalet länder, löper ett patent på 20 år och upphovsrätten betydligt längre – under upphovsmannens liv plus ytterligare 70 år (då rätten tillkommer arvingarna). Varumärkesskyddet har ingen tidsbegränsning.

Det ligger i sakens natur att dessa immateriella äganderätter är värdefulla för innehavaren. Monopol på en idé eller en produkt ger en möjlighet att ta ut ett högre pris. Man kan se på patentet som innehavarens beskattningsrätt på en viss delmarknad. Detsamma gäller för upphovsrätten. Och varumärkesskyddet ger i praktiken ägaren en möjlighet att kommunicera med marknaden på ett billigt sätt.

Det ligger också i sakens natur att dessa rättigheter inte skulle ha beviljats utan att det fanns en tänkt samhällsnytta. Vad gäller patent- och copyrightskyddet finns det därvidlag två grundläggande idéer. Den första är att det skall komma fram fler nya idéer och produkter på det industriella området och fler nyskapande alster på det kulturella området än vad vi skulle ha fått *utan* dessa monopolrätter. Det andra är att dessa nya produkter och konstnärliga verk skall få en snabbare spridning i samhället. Båda dessa idéer handlar i praktiken om att med dessa rättigheter påverka aktörernas incitament.

Parentetiskt kan vi notera att det utöver detta ganska nyttoorienterade syfte med patent- och copyrightskyddet finns andra motiv av mer rättsfilosofisk art. Att den enskilde skall ha rätt till sin intellektuella prestation är en tanke som åtminstone går tillbaka till upplysningstiden i 1700-talets Frankrike. Frankrike var för övrigt ett av de länder som tidigast, omedelbart efter revolutionen, fick en upphovsmannarätt. (Den första copyrightlagstiftningen var den engelska Statue of Queen Ann från 1710 men den hade en annan bakgrund, den ville sätta upp vissa gränser för boktryckarnas monopol.²)

Varumärkesskyddet har en annan allmännytta – det underlättar för konsumenten. Genom att ett företag har ensamrätten till ett visst varumärke får konsumenten med tiden ett verktyg som talar om vad just det företaget och dess produkter står för. Transaktionskostnaderna sänks

¹ Det brukar ibland sägas att ägandets basala rättigheter – rätten att bestämma, rätten till avkastningen samt rätten att sälja – är *det residuala kontraktet*, det fiktiva kontrakt som ägaren av ett företag har med sina intressenter – de som företaget har en marknadsrelation till, de anställda och det allmänna – och som talar om vad dessa för sin del accepterar från en ägares sida, (Grossman & Hart, 1986). Begreppet *det fulla residuala kontraktet* säger endast att vi talar om alla tre rättigheterna utan inskränkningar (i vissa sammanhang finns inskränkningar).

² Watt, R., 2000, *Copyright and Economic Theory*, Edward Elgar, Cheltenham, s 20.

för konsumenten. Känner hon till varumärket, kan hon sänka både sök- och kontrollkostnaderna. De positiva samhällsekonomiska effekterna av varumärkesskyddet är uppenbart mycket stora.

Det finns med andra ord inget problematiskt med varumärkesskyddet och det kan föras bort från den fortsatta diskussionen. Problemet som skall diskuteras här är begränsat till patent- och copyrightskyddet.

Patent & copyright mera i detalj

Patent ges till tekniska nyskapelser. Det är själva idéns utformning och användning som patentet skyddar. Det innebär att det inte bara är produkter utan även metoder och användningar som kan skyddas. En patenterad produkt kan numera också vara ”mjuk”, exempelvis ett dataprogram som styr en viss process eller en tillverkning.

Det ställs i princip tre krav för patentbarhet. Det som patenteras skall för det första kunna ha en *industriell tillämpning*. Det betyder att uppfinningen skall kunna säljas på en marknad, eller komma medborgarna till del på något annat sätt, vilket innebär att den måste kunna tillverkas i flera exemplar eller kopieras. Det finns för det andra ett *nyhetskrav*. Principen är att uppfinningen inte får vara känd på annat håll i världen när patentansökan lämnas in. För det tredje skall den nya idén ha en viss *uppfinningshöjd*. Den skall med andra ord skilja sig i väsentlig grad från de uppfinningar som är kända sedan tidigare. En tumregel som brukar nämnas är att det inte får ligga nära hands för en fackman att göra samma uppfinning.

Uppfyller idén eller produkten dessa tre krav beviljas ett patent. Det är som vi redan har noterat en ekonomiskt värdefull ”gåva” från samhället som patenträttsinnehavaren får. Gåvan är emellertid inte villkorslös. Två villkor ställs. Det första är att de handlingar som beskriver idén eller produkten skall offentliggöras. Det betyder att rätten till företagshemlighet i just det avseendet upphävs. Det andra villkoret är att produkten skall komma samhället och medborgarna till del. Uppfinnaren, eller någon som han överlåter patentet till, skall exploatera det som patenterats, det ligger underförstått i patentinstitutet. Det kontrolleras indirekt genom att det utgår årliga avgifter för patentet. Tanken är givetvis att en rationell aktör inte betalar årsavgifter för något som inte i en eller annan form har ett marknadsvärde – och det har det inte om det inte kan säljas och förväntas ge en avkastning till ägaren.

Copyright ges till den som skapat ett konstnärligt eller på annat sätt nyskapande verk. Det kan exempelvis vara en författare, bildkonstnär eller fotograf. På den punkten är parallellen till patentet tydlig, det är upphovsmannen, uppfinnaren respektive konstnären, som i första steget ges den intellektuella äganderätten. Det finns också andra paralleller. Nyhetskravet är definitionsmässigt uppfyllt. För att ett verk skall vara skyddat fordras att det har en viss originalitet och självständighet. Uppfinningshöjden motsvaras av en verkshöjd. Och verket måste liksom idén eller produkten offentliggöras. Att skriva en bok som läggs i skrivbordslådan och inte läses av någon ligger inte i samhällets intresse och följaktligen skyddas inte manuskriptet av en copyright (att det inte får stjälas är en helt annan sak).

Upphovsrätten ger, precis som patentet, en ensamrätt att ekonomiskt utnyttja det som skapats. Det kan vara rätten att framställa flera exemplar av verket genom att trycka det, att visa det man skapat i radio eller TV eller att sprida verket genom försäljning, uthyrning. Det senare ligger också nära det samhället vill åstadkomma – en vid spridning av verket.

Men det finns också skillnader. Den kanske viktigaste är att copyright får alla som författat eller på annat sätt ”producerat” ett verk *automatiskt* i samma stund som det offentliggörs. Det fordras inte som i fallet med patent en ansökan och en utvärderande myndighet som fattar beslut. Äganderätten till en copyright kan inte heller som vi just nämnt överlåtas på någon annan, bara kontrakteras ut. Och som vi också nämnt gäller andra tidsbegränsningar.

Frågetecknen

Patent- och copyrights systemen är i stöpsleven. Det hänger samman med att det sedan ett par decennier sker snabba förändringar i systemens omfattning och tillämpning. Det finns olikheter mellan länderna men det finns också vissa gemensamma drag i dessa nya mönster som sammantaget blir symptom på att något nytt, och delvis oroande och problematiskt, är på gång.

En första iakttagelse är att *antalet patent ökar mycket snabbt*. Särskilt under 1990-talets andra hälft har ökningstakten varit hög. Antalet patentansökningar i världen ökade visserligen under tioårsperioden 1985-95, från nivån kring 1 miljon ansökningar 1985 till nivån 2,5 miljoner tio år senare. Men enligt uppgifter från World Intellectual Property Organisation bröts därefter tillväxtmönstret och på bara några få år, från omkring 1995 och fram till utgången av år 1999, hade antalet patentansökningar ökat till 7 miljoner, i det närmaste en tredubbling på fem år.³ (Det är mera oklart vad som har hänt efter 1999. I Sverige har antalet patentansökningar sjunkit från toppnivån kring millennieskiftet.) Det man också vet är att denna ökning till stor del är hänförlig till vissa branscher, i första hand telekom, datorer och andra högteknologisektorer inklusive bioteknologi, och att det till stor del är stora företag som ansöker om, och senare, beviljas patent. Under 1990-talet var IBM det företag som fick flest patent i USA. År 2001 beviljades företaget cirka 3 400 patent. Det betyder att IBM fick tio nya patent i stort sett varje dag året runt.⁴

Det här mönstret antyder en *attitydförändring* i meningen att det i vissa branscher och företag har blivit en strategi att patentera allt mera av det som utvecklats. Det har sagts att Bill Gates i ett sammanhang där Microsoft hade förlorat i en tvist med konkurrenten Sun Microsystems (Sun), ändrade sin syn på patentet som verktyg i konkurrensen. I ett mail till medarbetarna i Microsoft skall han ha uttalat att företagets strategi i fortsättningen skulle vara att patentera allt som går att patentera. Det är möjligt att denna historia är sann. Det framgår i varje fall av statistiken att just Microsoft (tillsammans med Sun) är det amerikanska high tech-storföretag som under den senaste tioårsperioden mest tydligt ändrat sitt beteende vad gäller patentinstitutet. Antalet Microsoft-patent har ökat mycket starkt under 1990-talet.⁵

Att den immateriella äganderätten har fått en ökad betydelse kan man förmodligen också sluta sig till av att *företagens licensintäkter ökar* för varje år. För vissa high tech-företag kan numera vissa år licensintäkterna vara större än intäkterna från rörelsen. Det har bland annat gällt för Texas Instrument.⁶

En annan iakttagelse är att *patentinstitutet breder ut sig* till områden som tidigare inte varit aktuella. Domstolsutslag har sedan 1980 väsentligt vidgat vad som är patenterbart i USA. Först öppnades möjligheten för patent på det bioteknologiska området inklusive på gener och senare för mjukvaruprogram men också, sedan 1998, för affärsidéer.⁷ Internetbokhandeln Amazon har fått amerikanskt patent på sin "one click ordering"-metod och redan hunnit att

³ *Economist*, June 23rd, 2003, s 26, figur 2.

⁴ I detta race mot fler patent går företagen också till vissa överdrifter. IBM fick till exempel nyligen ett uppmärksammat patent på en metod att ordna en toalettö (!!) på ett rationellt sätt. Patentet drogs tillbaka. Eller som det uttrycktes av IBMs talesman. "We dedicated that patent to the public so that we could continue focusing on our high-quality patent portfolio." Se "IBM flushes restroom patent", *CNET News.Com*, October 11th, 2002.

⁵ *Economist*, April 6th, 2000.

⁶ Thurow, L. C., 1997, "Needed: A New System of Intellectual Property Rights", *Harvard Business Review*, September-October 1997, s 97.

⁷ På det finansiella området fick Merrill Lynch redan 1982 amerikanskt patent på sitt så kallade *Cash Management Account* och trots att konkurrenten Pain Webber i domstol ifrågasatte patentet förklarades det giltigt. Domstolen betraktade den datorbaserade "produkten" som en kreativ teknisk lösning och konstaterade att den inte skulle ha varit patenterbar om samma procedurer skulle ha utförts manuellt. Se Hunt, R. M., 2001, "You Can Patent that? Are Patent on Computer Programs and Business Methods Good for the New Economy?", *Business Review*, Federal Reserve Bank of Philadelphia, First Quarter 2001, s 13.

stämman konkurrenten Barnes & Noble för patentintrång.⁸ Och auktionssiten eBay riskerar att få betala skadestånd till en privatperson som lämnade in en patentansökan för idén med Internet-auktioner några månader innan eBay började med sin verksamhet i mitten av 1990-talet.⁹

En tredje iakttagelse är att *skattefinansierad universitetsforskning har börjat patenteras* på vissa områden (som bioteknologi) och i vissa länder (som USA). Den klassiska principen att de grundforskningsresultat som kommit fram till följd av gemensamma satsningar skall ställas till allas förfogande håller således på att brytas.

USA fick i början av 1980-talet en lagstiftning, den så kallade Bayh-Dole Act, som i praktiken gjorde det möjligt för universitet och andra forskningsinstitut att för egen räkning patentera resultaten av forskning som fått federalt stöd. Tanken från lagstiftarnas sida var att forskningsresultat som patenterats skulle få större uppmärksamhet och bli mer attraktiva för företagen och en exploatering skulle påskyndas. Lagstiftningen öppnade emellertid också i praktiken upp en möjlighet för universiteten och andra institut att finansiera delar av sin forskningsverksamhet. Det har av allt att döma också gett resultat. De stora amerikanska universiteten har under 1980- och 1990-talen allt oftare inrättat *Office of Technology Transfer* eller *Office of Technology Licensing*, en liten, kommersiellt orienterad, grupp i universitetsadministrationen med ansvar för att via spin offs eller licensiering så långt möjligt få ut de nya, patenterade forskningsresultaten till aktörer som kan ta dem vidare ut på marknaden, allt med syftet att universitetet skall få ekonomisk ersättning för de resultat som på det här sättet ställs till marknadens förfogande. Det har beräknats att för de tjugo största amerikanska universiteten blev den sammanlagda inkomsten från sådana ”försäljningar” år 2003 över \$1 miljard.¹⁰ Den här ordningen har antagligen bidragit till att det blivit allt vanligare i USA att till exempel bioteknologiska forskningsrön tidigt i utvecklingskedjan patenteras.¹¹

En fjärde iakttagelse är att *konflikter kring de intellektuella äganderätterna tycks ha blivit vanligare*. Det finns gott om anekdotiska uppgifter om att antalet patenttvister har ökat under senare år. Det är inte förvånande. Antalet patenttvister bör rimligen öka i takt med att antalet patent ökar. Det är också sannolikt att den trenden förstärks av att utvecklingen på allt fler områden kräver att många delteknologier med olika ”ägare” måste samordnas för att en kommersialiserbar produkt skall kunna utvecklas. DVD-tekniken kan vara ett exempel.

Men konflikter berör i ökad grad också copyright-området. Ett av de mest omskrivna konfliktområdena på senare år har gällt den illegala kopieringen av musik, och i viss mån film. Frontlinjen hos försvaret följer två huvudlinjer. Den första är att med ny teknologi försöka hindra otillåten kopiering. Det har steg för steg utvecklats en hel produktflora för att skydda upphovsrätten med allt från krypteringsprodukter till digitala vattenmärken. Den andra huvudlinjen är att via lagstiftning stoppa hotet mot upphovsrätten. The Digital Millennium Copyright Act från 1998 gör det till ett brott i USA att utveckla eller använda teknik som

⁸ Rivette, K. G. & Kline, D., 2000, ”Discovering New Value in Intellectual Property”, *Harvard Business Review*, January-February 2000, s 54.

⁹ *CNET News.Com*, September 5th, 2002.

¹⁰ Denna information fick jag i samband med ett besök på California Institute of Technology (CalTech) och deras Office of Technology Transfer hösten 2003. CalTech, som i sammanhanget är ett litet universitet, räknade med att deras intäkter från spin-offs och licensiering år 2003 skulle uppgå till storleksordningen \$25 miljoner.

Det skall samtidigt sägas att alla stora amerikanska universitet arbetar inte på samma sätt. Enligt uppgift låter Stanford University till stor del sina forskare kommersialisera resultaten utan särskild ersättning till universitetet med baktanken att om kommersialiseringen blir framgångsrik kommer den fd Stanfordforskaren att ge mer tillbaka till universitetet i form av frivilliga bidrag än vad en eventuell förhandling om licensiering eller om villkoren för en spin-off skulle ha givit.

¹¹ Rai, A. K. & Eisenberg, R. S., 2001, ”The Public and the Private in Biopharmaceutical Research”, paper for *Conference on the Public Domain*, Duke University, November 2001, hämtad från (<http://www.law.duke.edu/pd/papers/raieisen.pdf>).

syftar till att kringgå upphovsrätten. Den här strategin har, paradoxalt nog, i sin tur lett till en strid mellan copyright- respektive patenträttsetablissemangen. På ett symboliskt plan ställs Hollywood och Silicon Valley mot varandra. Filmskaparna, eller mera troligt de stora filmbolagen, vill ha ett ökat skydd för sin copyright-rätt och uppfinnarna, eller mera troligt de stora Silicon Valley-företagen, värnar om sin rätt att fritt utveckla ny teknik, och kunna få patent för den tekniken även om den skulle kunna användas för att olagligt kopiera upphovsskyddat material.¹²

För att sammanfatta. Det har under senare decennier, och särskilt under perioden efter 1995, skett något av en kvalitativ förändring i hur patent- och copyrightsystemen fungerar och tillämpas. Det är troligt att man kan visa att denna förändring i stort sett är en generell företeelse i meningen att den återfinns i alla OECD-länder. Antalet patentansökningar har också ökat dramatiskt. Det tycks som om företagen, och särskilt företagen i vissa högteknologiska branscher inklusive bioteknik och läkemedel, på ett delvis nytt sätt har funnit att patentinstitutet erbjuder en hittills oexploaterad möjlighet att tjäna mera pengar eller skaffa sig gynnsamma förhandlingslägen gentemot konkurrenter och underleverantörer. Allt sammantaget kan detta förklara den förändring i attityden till patentet som uppenbarligen har skett.

Copyright-området har också kommit i fokus under det senaste decenniet genom de möjligheter till oauktoriserad kopiering av digitaliserat material som ny teknologi, och inte minst Internet, har gjort möjlig.

Det här är symptom på en förändring som uppenbarligen inte är oproblematiserad sett i ett ekonomiskt, bredare perspektiv. Det är möjligt, till och med troligt, att man kan visa att dessa intellektuella äganderätter som system idag börjar närma sig ett läge där kostnaderna är högre än intäkterna. Det är inte säkert att en förutsättningslös cost-benefit analys av patent- och copyrightsystemen entydigt skulle visa att de samhällsekonomiska fördelarna överväger nackdelarna. Vi kan kalla det för ”det intellektuella monopolproblemet”.

Låt oss nu närmare precisera vilka problem som vi av allt att döma kan förknippa med dagens system med immateriella rättigheter. Vi diskuterar i första hand patentet helt enkelt eftersom problembilden där framstår som tydligare.

Problembilden mer systematiserad

Höga administrativa kostnader är det mest uppenbara (men i ett samhällsekonomiskt perspektiv kanske minst allvarliga) problemet. Det är lätt att förstå att kostnaderna för att ansöka om patent, bevaka de patent som beviljats och då och då ta strid kring egna eller andras patenträtter är en mycket kostsam verksamhet. Och eftersom vi vet att antalet patent ökat kraftigt är det troligt att också de administrativa kostnaderna för patentsystemet, låt vara med viss tidsfördröjning, kommer att öka i ungefär samma takt.

Ett allvarligare problem är *ökade transaktionskostnader på marknaderna för ny teknologi*. Den klassiska bilden av hur ett patentsystem fungerar är *ett patent-en produkt-ett företag*. En uppfinnare får en idé som han patenterar och i nästa steg tillverkar och säljer på marknaden. Den bilden gäller allt mera sällan. I *Det nya företagens* samhälle är det vanligare, det jag just har antytt, att det krävs ett helt batteri av delteknologier för att en produkt för marknaden skall kunna tas fram. Hur effektivt marknaden för delteknologier fungerar blir med andra ord viktigt för hur höga utvecklingskostnaderna för en viss produkt blir.

¹² I början av år 2003 offentliggjordes en överenskommelse mellan den amerikanska musikindustrin och företrädare för de stora high tech-företagen som innebar att man inte via teknik i hårdvaran skulle förhindra piratkopiering, det skulle i stället motverkas med informationskampanjer. Det är tankeväckande att filmindustrin har protesterat mot överenskommelsen. Det är möjligt att det återspeglar att just filmindustrin är mer sårbar för piratkopiering än musikindustrin.

Det finns en risk att utvecklingen just på den punkten går åt fel håll i takt med att de relevanta äganderätterna splittras upp på allt fler händer. Det talas, något tillspetsat, i den akademiska litteraturen, särskilt inom rättsvetenskapen, om *The Tragedy of the Anticommons*.¹³ Med det syftar man på att på samma sätt som allmänningen, en knapp resurs som alla har tillträde till, i vissa lägen kan överutnyttjas (med hänsyftning på *The Tragedy of the Commons* efter Garret Hardins banbrytande artikel från 1973¹⁴), finns det en risk att den motsatta situationen, en situation där *alla* resurser till minsta tänkbara fragment har delats upp på olika ägare, också blir en tragedi. Tragedin ligger i det fallet i att de förhandlingar som måste till för att dessa resurser skall kunna samordnas och komma till användning riskerar att bli så komplicerade och konfliktfyllda att resurserna, i sin yttersta extrem, blir outnyttjade. Det är detsamma som att säga att transaktionskostnaderna på marknaderna för ny teknologi kan komma att bli mycket höga, i sin yttersta konsekvens oändligt höga.

Det är uppenbart att *The Tragedy of the Anticommons*, om vi accepterar uttrycket som en beskrivning av de oönskade följder som en långtgående ägarsplittring kan leda till, har en nära koppling till hur patentinstitutet har kommit att användas under senare tid, särskilt under 1980- och 1990-talen. Ett exempel är den starkt uppsplittrade patenteringen av gener.¹⁵

En långtgående, kostsam ägarsplittring inom upphovsmannarätten är mindre sannolik. Men parallellerna finns. Innan en filmproduktion kan sättas igång måste det ske en ”copyright clearing”, det vill säga det måste förhandlas med alla dem som har äganderätter som är relevanta för produktionen.

Förenklat kan de samlade resurserna i marknadssektorn användas för att antingen skapa tillväxt eller för att omfördela de tillgångar som redan finns, det sista brukar ekonomer kalla *rent-seeking*. Det är tankeväckande, och inte så lite provocerande, att patent- och copyright-systemen i sin praktiska tillämpning i princip kan hänföras till kategorin *rent-seeking*. För det är uppenbart att de tusentals, i de större länderna kanske tiotusentals, advokater, ekonomer, tekniker och andra som varje dag arbetar med att administrera patent- och copyrights-systemen i företag och myndigheter, och direkt eller indirekt deltar i förhandlingar på marknaden för dessa rättigheter, i ett samhällsekonomiskt perspektiv mera måste hänföras till omfördelning än till tillväxt.

Det har hittills, i den underförstådda samhällsekonomiska kalkylen, ansetts att dessa administrations- och transaktionskostnader har uppvägs av patent- och copyright-systemens fördelar i termer av högre takt i nyskapandet och en snabbare spridning av nya tekniker, metoder och kulturyttringar.

Den fråga som måste ställas är om den kalkylen ser likadan ut idag. Mycket talar för att den inte gör det.

Ett patent eller en upphovsrätt är ett monopol, låt vara tidsbegränsat. Om vi har en utveckling där de immateriella äganderätterna ökar i antal och sprider sig till nya områden, betyder det i praktiken att, allt annat lika, *en större del av den samlade marknadsekonomin berörs av monopol*. Det är en oönskad utveckling. De som handlar på dessa delmarknader drabbas ganska säkert av högre priser än vad som skulle ha gällt på en marknad utan monopol. Och inte så sällan också av andra av monopolets kännetecken (ointresse för kundsynpunkter, bristande förändringsvilja etc). Detta är empiriskt väl dokumenterade effekter.

¹³ En av dem som mest tydligt förknippas med begreppet *The Tragedy of the Anticommons* är juridikprofessorn Michael Heller, se bland andra Heller, M. A., 1999, ”The Boundaries of Private Property”, *Yale Law Journal*, Volume 108, No. 5. Se också: Heller, M. A., 1998, ”The Tragedy of the Anticommons”, *Harvard Law Review*, January 1998, s 621 ff.

¹⁴ Hardin, G., 1973, ”The Tragedy of the Commons”, ingår i: Daly, H. E., 1973, *Toward A Steady State Economy*, Freeman & Co., San Francisco.

¹⁵ Se bland andra Heller, M. A. & Eisenberg, R. S., ”Can Patents Deter Innovation? The Anticommons in Biomedical Research”, *Science*, Volume 280, May 1998.

Men det man sällan tänker på är att patent- och copyrightsyste­men ger oönskade effekter också i produktionsledet, bland konkurrenterna. Ett patent kan leda till att *den tekniska utvecklingen bromsas*. Det har sagts att när James Watt lyckades få engelska parlamentet att 1775 stifta en lag som gav honom ett tjugofemårigt monopol på sin ångmaskin, kom han att fördröja den industriella revolutionen med ungefär lika lång tid. Det hör till den historiska bilden att när väl James Watt fått sitt patent hamnade han vid flera tillfällen i tvister med andra uppfinnare, bland annat kring den effektivare Hornblower-maskinen, och han gick långt för att försvara sin ensamrätt på marknaden. Det må vara en skröna att den industriella revolutionen fördröjdes men historien om James Watt sätter fokus på att ett beviljat patent inte bara får konsekvenser för den som fått patentet utan också för konkurrenterna. Och att en av dessa följd­er är att utvecklingen av ny teknik kan fördröjas.¹⁶

Breddar vi perspektivet till *alla* patent och överför vi det till dagens verklighet med allt flera patent och en allt bredare användning på områden som inte tidigare varit aktuella, ja då inser man att det kan vara en utveckling med betydande samhällsekonomiska kostnader i form av fördröjd utveckling, själva motsatsen till vad patentinstitutet var tänkt att bidra med.

Den aktuella, och mycket uppmärksammade, diskussionen kring de fattiga ländernas tillgång till patentskyddade varor, till exempel aidsmediciner, till priser som man har råd att betala sätter fingret på ett annat problem – *ett patent- eller copyrightsyste­m leder i vissa fall till att de som behöver tillgång till produkterna inte får det*. Eller uttryckt på annat sätt. Spridningen av de produkter och verk som omfattas av ett patent eller copyright blir väsentligt mindre än vad den skulle ha varit utan dessa monopol eftersom den relativa köpkraftsnivån och produkternas priselastisitet inte tillåter en vid spridning. Självfallet tycker patenträttsinnehavarna och de som har spridningsrätten för upphovsrättskyddat material, i praktiken de stora västerländska företagen, att det är viktigt att de immateriella monopolen har rättskraft på alla världens marknader. Men det kan ifrågasättas om en sådan ordning är ett samhällsintresse ens för de rika länderna. Det är det uppenbarligen inte för de fattiga länderna. En internationell kommission som nyligen på den engelska regeringens initiativ granskat dessa frågor uppmanar i sin slutrapport de fattiga länderna att inte skriva på de internationella överenskommelser kring patent- och copyright som kan finnas såvida de inte själva finner att det ligger i deras intresse. Och de rika länderna bör undvika att trycka på för att få till stånd en samordning.¹⁷

Patentsyste­met har en tendens att gynna det stora företaget på det lilla företagens bekostnad – och det är möjligt att denna tendens kan komma att förstärkas. Det har naturligtvis alltid varit så att det stora företaget med stora ekonomiska resurser har haft en fördel visavi den enskilde uppfinnaren eller det lilla företaget när det gäller att kunna försvara ett eget patent eller kunna ta strid om en annans patent. Men det är sannolikt att den starkes relativa makt kommer att bli ännu större. Det hänger samman med hur marknaderna för ny teknologi är strukturerade. Där finns på ett specifikt produktområde för det mesta några få stora företag som var och en äger ett antal relevanta teknologier. Dessa företag kan i vissa branscher samarbeta i patentpooler eller andra arrangemang där man efter vissa regler byter patent och andra teknologier med varandra (vilket för övrigt är arrangemang som också måste förhandlas fram och som har sina egna transaktionskostnader). Men där finns regelmässigt också ett antal små, mindre och medelstora företag, kanske också enstaka privatpersoner, med patent på attraktiva teknologier och dessa måste lyckas i en förhandling med ett ledarföretag,

¹⁶ Ett annat historiskt exempel på att patent kan bli ett hinder för utvecklingen nämner ekonomen Julio Cole. ”Henry Ford did not own the patent over the automobile, and had to fight against the patent’s owners, who constituted a closed cartel and were not interested in mass production of inexpensive models.” Se Cole, J. H., 2001, ”Patents and Copyrights: Do the Benefits Exceed the Costs?”, *Journal of Libertarian Studies*, Volume 15, No. 4, s 90.

¹⁷ *Economist*, September 12th, 2002.

undantagslöst ett stort företag. Det lilla företaget sitter på understol i en sådan förhandling. Antingen accepterar det de villkor som erbjuds och teknologin kommer till användning. Eller också accepterar man det inte och då är det liktydigt med att patentet blir, och kanske ofta förblir, outnyttjat.

Teoretiskt skulle man, slutligen, kunna tänka sig en annan nackdel med ett brett använt patentsystem – att det finns *en risk för felallokering*.¹⁸ Marknaden borde fungera så att de patenterbara idéerna fick mera resurser än de icke-patenterbara. Det följer av att det som kan patenteras, allt annat lika, ger en högre förväntad avkastning. Om detta i praktiken är ett problem finns det knappast någon som kan uttala sig om. Men det kan vara värt att nämna.

Den samlade bilden blir problematisk. De administrativa kostnaderna ökar liksom transaktionskostnaderna på marknaderna för nya idéer, det gäller både för patent- och upphovsmannarätter. En allt större del av marknadsekonomin, och då den del som mest tydligt har med dynamik och tillväxt att göra, blir berörd av monopol. Och det finns, som vi sett, en hel rad andra problem kring hur patent- och copyrightsyste­men fungerar i *Det nya företags* samhälle.

Problemställningen är därmed formulerad.

Upplägget

Den fortsatta diskussionen har ett övergripande syfte – att pröva om det intellektuella monopolet så som vi har definierat det (således begränsat till patent och copyright) är en samhällsekonomiskt berättigad institution i *Det nya företags* samhälle. Vi skall granska om de vinster för samhället som det intellektuella monopolet skapar, för ingen ifrågasätter att sådana vinster finns, uppväger vad det kostar. Metodmässigt skall vi göra det genom att ställa frågan på sin spets – vad skulle hända om patent- och copyrightsyste­men inte fanns? Finns det skäl att tro att tillflödet av nya idéer och nya kulturella yttringar skulle komma att väsentligt minska? Och skulle spridningen av nya tekniker och nyskapad kultur till medborgarna bli sämre?

Ett sådant angreppssätt kan verka som en tankelek utan förankring i verkligheten. Patent- och copyright­rätterna är som institutioner så gamla och ingrodda i våra föreställningar att vi tenderar att tro att de är av Gud givna, de *måste* finnas. Men så är det naturligtvis inte. Dessa institutioners historia visar att de har varit ifrågasatta – och att det i vissa kritiska lägen, som i mitten av 1800-talet, mest var en tillfällighet att de blev kvar som institutioner i det framväxande industrisamhället. Det kan vara så att tiden är mogen att ta bort det intellektuella monopolet. Det är den frågan vi skall pröva.

Först en kort begrepps­diskussion med relevans för den fortsatta diskussionen.

En anteckning om begreppet teknologi

Kunskap är inte knapp som andra råvaror skriver *Economist*.¹⁹ Med kunskap menas då en tillgång som kan, liksom en råvara, exploateras på marknaden. Att denna tillgång inte är knapp betyder att den är, som ekonomer brukar säga, icke-rivaliserande, en *Änkans krus*-tillgång, den kan förbrukas och ändå finnas kvar.²⁰ Den typen av kunskap skall vi kalla

¹⁸ Felallokeringsargumentet har exempelvis formulerats av Milton Friedman. Han skriver sammanfattningsvis att "...the existence of patent tends to divert activity to patentable inventions". Se Friedman, M., 1962, *Capitalism and Freedom*, University of Chicago Press, Chicago, s 127.

¹⁹ "The hitchhiker's guide to cybernomics, A survey of world economics", *Economist*, September 28th, 1996.

²⁰ Historien om *Änkans krus* finns i bibeln (Första Konungaboken) och handlar om Elia som hungrig och törstig höll på att förgås i öknen men möter en fattig änka och ber om något att dricka och äta. Hon försäkrar honom att hon bara har lite mjöl i en kruka och lite olja i ett krus och att det endast räcker till henne själv och hennes son. Men Elia uppmanar henne att först göra mat åt honom och därefter åt sig själv och sin son. "Ty så säger Herren,

teknologi. Teknologi kan, lite förenklat, sägas vara de intellektuella resurser som krävs för att framgångsrikt producera varor och tjänster. Man kan med ekonomen Paul Romers rakt-på-sak-terminologi kalla företagets teknologi för det ”recept” med vars hjälp företaget skapar en konkurrenskraftig produkt. Företagets teknologi är idag ofta grundad på forskning och annat kodifierat kunnande som i nästa steg har förädlats till en avkastande tillgång, till en produkt som kan säljas på marknaden. Den ”förädlingen” innefattar investeringar i människor och realkapital.

Det ligger i sakens natur att företaget försöker att på olika sätt skydda sin teknologi. Det är samtidigt omöjligt att helt skydda sig från läckage. Patenthandlingar ger konkurrenterna information. Industrispionage förekommer. Nyckelpersoner slutar och går till konkurrenter eller startar eget och tar med sig sin unika kunskap. En ständigt pågående utveckling leder till att äldre generationer av teknologin lämnas öppna för insyn och kopiering. Det kan visserligen i enskilda fall försvåras med olika metoder men i det stora hela blir teknologin på sikt allmänt tillgänglig och på den basen kan nya kommersialiserbara tillgångar byggas. Sett i ett samhällsperspektiv bidrar det till ökad BNP-tillväxt. Att teknologisk ”spillover” i den här meningen förekommer är förklaringen till att Paul Romer definierar teknologi som ”... a nonrival, partially excludable good”.²¹ Den praktiska innebörden är att det är svårt att för mer än en kort tid skydda äganderätten till en ny attraktiv teknologi. Teknologiskt spillover är för övrigt grundstenen i det synsätt som ligger bakom den nya, så kallade endogena tillväxtteorin.²²

Det är viktigt att vi skiljer mellan företagets teknologi och dess teknologibaserade *nyckeltillgångar*. De senare är de tillgångar i form av byggnader, maskiner, mjukvaror,

Israels Gud: Mjölet i krukan skall icke taga slut och oljan i kruset skall icke tryta intill den dag då Herren låter det regna på jorden.” (1 Kon. 17:12-16).

²¹ Romer, P. M., 1994, ”The Origins of Endogenous Growth”, *Journal of Economic Perspectives*, Number 1, Winter 1994, s 16.

Mera preciserat gäller följande om begreppen *rivaliserande* respektive *exkluderande*. Ekonomer brukar säga att en genuint kollektiv vara har två karaktäristika. Det första är att en persons konsumtion av varan inte minskar andra personers möjligheter att också konsumera den, alltså det jag här kallar Änkans krus-tillgång. Att jag kör min bil på gatan – ”konsumerar” nyttigheten gata – hindrar inte andra bilister också kan göra det. I engelsk terminologi brukar man tala om en kollektiv vara som *non-rival*, begreppet skall ses som ett uttryck för att en genuint kollektiv vara är icke-rivaliserande, du kan ha kvar kakan och ändå äta upp den. Så är det inte med en vanlig vara, konsumeras den är den borta, det brukar sägas att den är *rivalrous*.

Det andra attributet är att en kollektiv vara står till allas förfogande, eller uttryckt på annat sätt, man kan inte förhindra att någon annan utnyttjar den, den är icke-exkluderbar (*non-excludability*). Vi kan notera att icke-rivaliserande är ett rent tekniskt attribut medan ”exklusivitet” har både med själva tillgången och regelsystemen att göra. Begreppet ”exklusivitet” är, det förstår vi, nära kopplat till ägandet och det residuala kontraktet. För en diskussion kring dessa begrepp se: Romer, P. M., 1990, ”Endogenous Technological Change”, *Journal of Political Economy*, vol. 98, no.5, s 71 ff.

²² Det traditionella sättet att försöka modellera makroekonomisk tillväxt är att utgå från neoklassisk jämviktsekonomi och perfekta marknader. Man kan med sådana modeller visa att det finns, allt annat lika, ett nära samband mellan framförallt graden av sparande och den relativa effektiviteten i produktionen å ena sidan och ekonomisk tillväxt å den andra. Ny teknologi förutsätts komma ”utifrån”, den uppträder som en jämviktsstörande faktor och är inte en integrerad del av själva modellen. Det är förklaringen till att dessa modeller ibland kallas ”*Exogenous Growth Models*”. Ny teknologi stör jämvikten och innebär att en ny jämviktssökande process inleds men att ingenting i de grundläggande förutsättningarna med perfekt konkurrens ändras.

Paul M. Romer och andra som utvecklat den nya tillväxtteorin har svårt att acceptera att ny teknologi är en oberoende, utifrån kommande drivkraft mot tillväxt. Ny teknologi skapas, menar de, endogen, i en process som är en integrerad del av ekonomin och bygger modeller, ”*Endogenous Growth Models*”, där det synsättet är utgångspunkten. Ett grundantagande i dessa modeller är det vi just diskuterat, att teknologin har positiva externa effekter. Det är lätt att förstå att de två modellerna på det hela taget måste komma till ungefär samma resultat. Man kan uttrycka det som så att de endogena modellerna kompletterar och fördjupar de neoklassiska, exogena tillväxtmodellerna.

organisation etc, och givetvis människor och team, som byggts upp i företaget baserade på en viss teknologi och som är avgörande för att kunna producera en produkt för marknaden.

Det är således inte ny teknologi som skapar tillväxt, det är den nya teknologin *inbäddad i andra tillgångar* i företaget som gör det. Och nyckeltillgångar i denna mening låter sig inte normalt exploateras utan ekonomisk ersättning till ägaren. De är med andra ord privata i ordets sanna mening. Man skulle med Paul Romers sätt att uttrycka sig kunna säga att om teknologin är "...a nonrival, partially excludable good" är en teknologibaserad nyckeltillgång i allt väsentligt "...a rival, excludable good".

Det betyder givetvis inte att Paul Romer och andra har fel när de menar att ny teknologi genom spillover ger positiva externa effekter. Det är endast fel i den meningen att ny teknologi efter en tid blir en slags fri nytthet i samhället som lätt låter sig omvandlas till ökat förädlingsvärde. Teknologiläckage kan förekomma men teknologin är till följd av denna inbäddning i nyckeltillgångar av olika slag mycket svår för ett utomstående företag att ekonomiskt dra nytta av. Det vanliga är att dessa nyckeltillgångar förmeras – och därmed, allt annat lika, ger absolut förädlingsvärdetillväxt i samhällsekonomin – genom att företaget säljer mer och expanderar. Eller genom att teknologin sprids genom licensiering eller franchising. Det är detsamma som att säga att det land som, relativt sett, har en större andel nyskapande i företagssektorn av allt att döma också kommer att ha en, allt annat lika, högre relativ tillväxt.

Sett i ett politiskt perspektiv är ny teknologi inbäddad i nyckeltillgångar emellertid inte en "quick fix". Vi förstår att det inte är så enkelt som att öka det statliga FoU-stödet till företagen. Det *kan* ge positiva tillväxteffekter men det är inte tillräckligt. Det som också måste fungera är den process i företaget som skapar teknologibaserade nyckeltillgångar. Det som krävs för att ny teknologi skall utvecklas och bli en produkt eller tjänst som efterfrågas på marknaden är ett helt batteri av egenskaper hos företaget och dess ledning, allt från kreativitet och strategisk insikt hos dem som arbetar med utvecklingen till ägarnas och företagsledningens villighet att investera i människor och realkapital och ta de risker som är förknippade med det.

Vi har i de flesta OECD-länder, och inte minst i Sverige, under lång tid levt med hypotesen att det land som satsar mer än andra på FoU kommer, allt annat lika, att ha en snabbare BNP-tillväxt. Det blir i det här perspektivet en förenkling av sambanden. Dels av de skäl vi just diskuterat. Dels eftersom lokaliseringen av själva utvecklingen av teknologin i sig är förhållandevis ointressant, det som skapar tillväxt är var de teknologibaserade nyckeltillgångarna finns och var produktionen bedrivs. Ett stort företag som utvecklar, kanske med statligt FoU-stöd, en viss teknologi i Sverige men förlägger produktionen till ett annat land ger i den delen ett förhållandevis begränsat bidrag till den svenska BNP-tillväxten.

Vi är nu färdiga att ta oss an analysen.

Patent och copyright – är det institutioner som behövs?

Den fråga vi skall ställa är, för att upprepa, om patent- och copyrightsystemen är berättigade institutioner i ett modernt samhälle av västerländskt slag. Eller mera tydligt formulerat – vad skulle, allt annat lika, hända med ekonomi och tillväxt om de intellektuella monopolen togs bort? Vi ställer med andra ord frågan med ett nyttoperspektiv för ögonen. Betyder det att vi då blundar för de moraliska och filosofiska argument som säger att den som har arbetat fram en ny produkt eller en ny uttrycksform alltid äger det han eller hon har skapat? Nej, så är det givetvis inte. Äganderätten till det som uppfinnaren eller upphovsmannen har skapat kan aldrig ifrågasättas. Det vi sätter under debatt är om det intellektuella *monopolet* är samhällsekonomiskt rimligt och motiverat.

Vi skall närma oss frågan i tre steg. Det första via det historiska perspektivet, vad kan patentets och upphovsrättens historia säga oss? Det andra steget är en redogörelse för vad vi empiriskt vet om hur patent- och copyrightsystemen uppfattas och fungerar idag. Vi skall

också med hjälp av en enkel modell av verklighetens utvecklingsprocess (från skapande via utveckling till exploatering) pröva om patent- och copyrightskyddet behövs. Det tredje steget är det formella. Finns det något i den ekonomiska teorin som stöder behovet av det intellektuella monopolen? Den frågan har för övrigt en direkt koppling till det vi just diskuterat, att man inte får blanda ihop teknologin med de teknologibaserade nyckeltillgångarna.

Det historiska perspektivet

Det första vi kan lära av historien är att *patentet är en mycket gammal institution*. Det första kända patentet utfärdades i Florens 1421. Filippo Brunelleschi hade uppfunnit en kran för lastning av fartyg och denna ansågs ha en sådan betydelse att ett patent utfärdades av stadens myndigheter. Bakgrunden är intressant. Det framgår av beslutet att Brunelleschi hade vägrat att offentliggöra sin uppfinning med mindre än att han fick ett patent, som antagligen var en tidsbegränsad rätt att utnyttja uppfinningen med monopol. Eller som det formuleras i patenthandlingen: "He refuses to make such a machine available to the public, in order that the fruit of his genius and skill may not be reaped by another without his consent, and that, if he enjoyed some prerogative concerning this, he would open up what he is hiding, and would disclose it to all."²³

Det första engelska patentet kom några decennier senare. Omkring 1450 beviljades ett 20-årigt monopol för en metod att göra målat glas, en metod som inte tidigare varit känd i England.

Det man också kan lära är att *historiskt har patentet använts som ett politiskt instrument*, eller mera korrekt uttryckt som ett instrument i händerna på makten, en kung eller senare ett parlament. I bästa fall har det använts för att åstadkomma eller påskynda en utveckling som var bra för landet och dess medborgare, i sämsta fall som en privilegierätt som delades ut till maktens gunstlingar och lakejer. Det senare var uppenbarligen fallet i England i slutet av 1500-talet. Det gick så långt att den engelske regenten i början av 1600-talet tvingades uttala att monopol är lagstridigt ("monopolies are things contrary to our laws"). Men mera intressant, han uttalade också att det kunde göras undantag från denna huvudregel om lagstridighet om det kom fram uppfinningar som det fanns ett allmänintresse att stödja. Detta synsätt kodifierades så småningom, 1624, i "Statutes of Monopolies", det som har kommit att kallas världens första patentlagstiftning.

Ursprunget till det svenska patentväsendet finns också på 1600-talet. I ett beslut från 1668 om att införa så kallade hantverkshus på vissa orter, föregångare till det som senare kom att bli manufakturerna, stadgas att om någon skulle komma att få privilegium "...uppå något arbete eller manufactur, som anten aff honom sjelfff vore inventerat och uppfunnet, eller elliest här tillföre intet practicerat..." skulle han hänvisas till något av hantverkshuset. Det sägs också att skulle dessa nya idéer eller produkter ge en avkastning, skulle den delas lika mellan hantverkshuset och uppfinnaren.²⁴ Samma synsätt finns i 1700-talets svenska lagstiftning. Det utlovades "privilegia exclusiva" till den som gjort en uppfinning som kunde komma till användning i manufakturerna. En bit in på 1800-talet övergick dessa regler mer och mer till patent i modern mening, alltså en tidsbegränsad ensamrätt för uppfinnaren att exploatera sin idé. 1819 utfärdades en förordning om "privilegia exclusiva för nya i riket förut okända

²³ Citerat från *Individualism, Intellectual Property, and the Future of Capitalism*, The Fraser Institute (<http://oldfraser.lexi.net/publications/forum/1999/03/individualism.html>). Den där angivna primärkällan till citatet är Bugbee, B. B., 1967, *Genesis of American Patent and Copyright Law*, Public Affairs Press, Washington DC, s 17.

²⁴ Beskrivningen, liksom citatet, är hämtat från *Nordisk Familjebok*, 1800-talsutgåvan.

slöjdinrättningar, konster eller väsentliga konstförbättringar”.²⁵ Några år senare, 1834, fick vi den lagstiftning som har kallats Sveriges första patentlag.

Bortser vi från privilegiesystemets avarter är den röda tråden i dessa tidiga former av patentlagar en politisk vilja att försöka åstadkomma en förändring i samhället. Det kunde handla om att påskynda en utveckling av industri och hantverk i en viss, politiskt önskvärd riktning (som med manufakturpolitiken i Sverige under 1700-talets första hälft), att garantera offentlighet åt tillverkningsmetoder eller produkter som i nästa led skulle kunna innebära ekonomiska framsteg, att få tillgång till produkter och processer som inte tidigare fanns i landet men som ansågs angelägna etc. Men det handlade uppenbarligen också om att uppmuntra uppfinningar, metodförbättringar och nya sätt att arbeta. I det avseendet finns en tydlig parallell till hur dagens patentsystem är tänkt att fungera. Men också en grundläggande skillnad. Dåtidens beslutsfattare utdelade ”patent” för *specifika* ändamål, för mer eller mindre klart avgränsade verksamheter. Dagens patentsystem erbjuder ett tidsbegränsat monopol till *alla* uppfinnare och andra, oavsett ändamål eller verksamhet, förutsatt att de uppfyller villkoren för patenterbarhet.

Historien berättar också att de intellektuella monopolen från tid till annan varit ifrågasatta och att *det långt ifrån alltid rått politisk konsensus kring behovet av dessa institutioner*. Det gällde bland annat i samband med att USA fick sin första patent- och copyrightlagstiftning år 1790. Den var grundad i en tydlig skrivning i konstitutionen som gav kongressen rätten ”...to promote the Progress of Science and useful Art, by securing for limited Times to Authors and Inventors the exclusive Right to their respective Writings and Discoveries”.²⁶ Det är känt att flera av de mest prominenta grundlagsfäderna, bland andra Thomas Jefferson, var motståndare till denna lagstiftning. Det gällde i synnerhet patentet. Benjamin Franklin, en annan tongivande person under den amerikanska revolutionen (men också uppfinnare av bland annat åskledaren), vägrade att ansöka om patent för en av sina uppfinningar med följande, närmast litterära, motivering: ”As we enjoy great advantages from the inventions of others, we should be glad of an opportunity to serve others by any invention of ours; and this we should do freely and generously.”²⁷

Långt senare, särskilt under ett par decennier efter 1850, kom en liknande diskussion om patentinstitutets berättigande att föras också i Europa.²⁸ Det har sagts att det under en period stod och vägde. Å ena sidan fanns de krafter som såg patentet som en merkantilistisk kvarleva bland andra, och som sådan borde avvecklas. Mitten av 1800-talet var den stora avregleringsperioden i Europa. Å andra sidan fanns det gott om motstånd från ekonomer och näringslivets företrädare. John Stuart Mill var vid den här tiden en av de mest inflytelserika förespråkarna. Hans språk är färgstarkt. ”It would be a gross immorality in the law to set everybody free to use a person’s work without his consent, and without giving him an equivalent”, skriver han. Och han fortsätter med att konstatera att han med oro sett att det i vissa kretsar, ”in quarters carrying some authority”, gjorts försök att angripa patentet som institution. ”Attempts which, if practically successful, would enthrone free stealing under the prostituted name of free trade, and make the men of brains, still more than at present, the needy retainers and dependents of the men of money-bags.”²⁹ Så formulerat får man ett intryck av att Mill mera slogs för upphovsmannarätten än för patentet.

²⁵ Ibid.

²⁶ Den amerikanska konstitutionen, artikel 1, avdelning 4.

²⁷ Cole, 2001, s 84.

²⁸ Machlup, F. & Penrose, E. T., 1950, ”The Patent Controversy in the Nineteenth Century”, *Journal of Economic History* 10, May 1950, s 1 ff.

²⁹ Mill, J. S., 1842, *The Principles of Political Economy*, bok 4, kapitel 7, Internet: (<http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/econ/ugcm/3113/mill>).

Kan vi för framtiden dra några slutsatser av patentets och upphovsmannarättens historia? Det är inte lätt. Det finns visserligen anledning att notera att patentet måste vara en av de äldsta ”näringspolitiska” institutionerna som vi känner till. Och det blir i sig ett argument för patentsystemet. Har en institution överlevt flera hundra år, både förindustriell tid och mer än två århundraden av industrisamhället, har den förmodligen, prövad i en utdragen ”trial and error”-process, ett berättigande genom att bidra positivt till samhällets utveckling. Mot det står att patentet har bytt skepnad. Under historiens gång har patentinstitutet glidit över från att ha varit ett verktyg för makten att påskynda utvecklingen på specifika områden till att ha blivit ett politiskt verktyg för att påskynda den tekniska utvecklingen mera allmänt.

Upphovsrätten har en väsentligt kortare historia. Det gavs förvisso under merkantilismen privilegier till boktryckare och andra som bidrog till att litterära alster kom fram men att kalla det upphovsrätt är inte korrekt. En författares ensamrätt till sina skrifter erkändes först i England i början av 1700-talet. Copyright i modern mening fick vi i samband med franska revolutionen och den lagstiftning som följde i början av 1790-talet – och ungefär samtidigt i USA. I Sverige gavs författare ensamrätt till sina tryckta skrifter 1810.

Man kan kanske säga att sedan industrialismens födelse i slutet av 1700-talet har patentet och copyrighten följts åt, och inte så sällan i debatten blandats ihop på ett olyckligt sätt. John Stuart Mills formuleringar antyder en sådan sammanblandning. Men det finns mera handfasta exempel. Det är en självklarhet att den som skapar ett konstnärligt verk, låt oss säga en skönlitterär bok, skall ha en upphovsrätt. Den rätten har två delkomponenter. För det första ingen annan får sätta sitt namn på det konstnären har skapat. För det andra rätten till ”first sale”, rätten att överlåta till någon annan att sprida verket. Det är naturligt att upphovsrätten så definierad sträcker sig över lång tid, åtminstone över upphovsmannens levnad. Men det är en helt annan sak om samma rätt till monopol skall ges i nästa led, till den som sprider dessa alster, säg ett bokförlag. Och skall en sådan rätt finnas, och det har den politiska makten hittills ansett, borde den rimligen inte vara längre än den som gäller för patentet, 20 år. Det är samma ekonomiska krafter som verkar på ett företag som exploaterar ett patent som på exempelvis ett bokförlag som exploaterar en författares verk.

Den fråga som vi nu skall ställa är om det finns några empiriska argument som talar för ett patent- och copyrights system. Kan den praktiska erfarenheten ge några ledtrådar? Det är då viktigt att vi ställer frågan på rätt sätt. Det den avslutande diskussionen klargjorde var att vi inte ifrågasätter uppfinnarens eller författarens självklara rätt till ”first sale”. Det är ju ingenting annat än en del av äganderätten. Den fråga vi ställer gäller monopoliet i dess andra led, i det exploaterande ledet. Är det så att vi utan ett sådant monopol, utan en patent- och upphovsmannarätt, riskerar att få en underinvestering i utveckling och en sämre spridning av det som faktiskt har utvecklats?

Det empiriska perspektivet

Att ett patent kan vara värdefullt för ett företag är självklart. Hur stort värdet är i kronor eller dollar är däremot så gott som alltid i praktiken fördolt för utomstående. Det finns dock undantag.

Våren år 2001 lämnade 15 amerikanska delstater in en stämningsansökan mot två läkemedelsföretag, det fransk-tyska Aventis och det amerikanska Andrx, det senare tillverkare av generika, kopior av tidigare patenterade läkemedel. Enligt stämningsansökan hade Aventis betalat i det närmaste \$90 miljoner till Andrx för att företaget skulle fördröja marknadsföringen av en kopia av en framgångsrik hjärtmedicin där Aventis patent snart skulle komma att gå ut (1998). Motkravet i stämningen var \$100 miljoner, en uppskattning av

”överpriset” under den tid som det generiska läkemedlet skulle ha kunnat finnas på berörda marknader i dessa delstater.³⁰

Man skulle kunna säga att vi i det här speciella fallet har fått ett mått på patentets marknadsvärde, \$90 miljoner. Det är värt att notera att det i så fall var marknadsvärdet i slutet av patentperioden – och dessutom värdet vad avser en enda marknad, låt vara att det i det här fallet var den stora amerikanska marknaden. Det borde rimligen betyda att marknadsvärdet tidigare under patentperioden hade varit väsentligt högre.

Den här bilden bekräftar det vi vet från empiriska studier. Patent tenderar att höja kostnaden för den konkurrent som försöker kopiera en produkt – och det gäller särskilt inom läkemedelsindustrin.³¹ Överhuvudtaget gör de empiriska studier som gjorts kring patentsystemets effekter en sak särskilt tydlig. Det är produktbranscher som läkemedel och kemi som har mest nytta av patentet som institution³². För andra sektorer, och det inkluderar hightech-branscher som elektronik, data, telekom och bioteknik, spelar patentet en mindre roll, låt vara att det utnyttjas som vi strax skall se. Dessa resultat ligger också väl i linje med studier som har visat att patent är mera lämpat för produkt- än för processinnovationer.³³

Patentet som *skyddsmekanisk*, som skydd mot att konkurrenterna inte skall kunna kopiera en ny produktidé, tycks inte stå i fokus för företagen. Patentet är bara en av flera metoder som företagen använder för att värna om avkastningen på en uppfinning eller annan nyskapelse – och således inte den mest betydelsefulla. För de allra flesta företag (således med läkemedelsföretagen som undantag) är två metoder viktigare än patent. Dels sekretess, alltså att man på olika sätt försöker skydda det utvecklingsarbete man håller på med från insyn. Dels att vara först ut på marknaden (”first mover”). Det senare innebär, förutom effekterna på marknaden, att man ligger högre upp på inlärningskurvan, till exempel vad gäller effektiviteten i produktionen, vilket naturligtvis ger ekonomiska fördelar. Andra metoder som företagen använder sig av för att skydda värdet på sina uppfinningar är investeringar i marknadsföring och varumärke.

Patentet som ett *strategisk och taktiskt verktyg* är däremot att döma av vad företagen säger viktigt. Man patenterar vissa teknologier för att skaffa sig ett gott utgångsläge i förhandlingar med konkurrenter och andra företag som äger i sammanhanget relevanta teknologier. Patentet som ett kort i en förhandling är väl verifierat i olika empiriska undersökningar.³⁴ Det gäller särskilt inom high tech-branscherna där, som vi utförligt redan diskuterat, det är mera regel än undantag att utvecklingen av en slutprodukt kräver att ett stort antal oberoende företag måste samverka, både konkurrenter till ledarföretaget och andra företag. Ett annat strategiskt användningsområde är att patentera för att göra det omöjligt för andra att patentera samma idé, det som i den amerikanska litteraturen brukar kallas ”patentblocking”. Företagen patenterar också i vissa fall för att reducera risken för kostbara domstols- eller förlikningsförhandlingar kring en nyutvecklad teknologi.

³⁰ *Economist*, May 17th, 2001. Det framgår av artikeln att Aventis-Andrx fallet inte är unikt. Till det kommer att de amerikanska myndigheterna, Federal Trade Commission, hävdar att överenskommelsen mellan Aventis och Andrx har hindrat andra läkemedelsföretag med liknande produkter att komma in på marknaden.

³¹ Mansfield, E. et al, 1981, ”Imitation Costs and Patents: An Empirical Study”, *The Economic Journal*, Volume 91, December 1981.

³² Levin, R. C. et al, 1987, ”Appropriating the Returns from Industrial Research and Development”, *Brookings Paper on Economic Activity*, 1987:3.

³³ Granstrand, O., 1990, ”The use of patents for the protection of technological innovation: a case study of selected Swedish firms”, UNCTAD/ITP/TEC/13, September 1990.

³⁴ Cohen, W. M. et al, 2000, ”Protecting Their Intellectual Assets: Appropriability Conditions and Why U.S. Manufacturing Firms Patent (or Not)”, *National Bureau of Economic Research, NBER Working Papers*, No. 7552, February 2000.

Det finns även empiriskt stöd för att företagen i vissa branscher tenderar att patentera sina produkter och idéer eftersom konkurrenterna gör det. Patentet blir ett uttryck för en managementmässig ”Följa John”-effekt.³⁵

Patentet som *incitament för nyskapande*, det mest centrala politiska målet med ett intellektuellt monopol, får inte särskilt stor tyngd i de empiriska studierna. I en översiktsartikel som studerat tre av de mest kända amerikanska undersökningarna skriver författarna sammanfattningsvis. ”In a nutshell, patents are an important inducement to invention in only a few industries [läs läkemedelsindustri och kemisk industri]. And this conclusion holds for most industries where firms do a lot of R&D.”³⁶

Sammanfattningsvis kan man säga att de amerikanska empiriska studier som det oftast refereras till (Mansfield 1986; Levin et al, 1987; Cohen et al, 2000), men också studier som avser förhållandena i andra länder, däribland Sverige (Granstrand 1990), målar en förhållandevis enstämmig bild. *Patentinstitutet framstår inte på något sätt som avgörande för företagens benägenhet att investera i nyutveckling*. Bilden blir snarare att eftersom patentsystemet finns så gäller det att utnyttja det som ett managementmässigt verktyg, i förhandlingar eller för att blockera för konkurrenter. För läkemedelsföretagen måste den bilden nyanseras något. Det tycks som om dessa företag anser att patentet är väsentligt för att skydda mot produktkopiering. Däremot finns det inte empiriskt underlag för att hävda att patentet är ett avgörande incitament för företagen att utveckla nya läkemedel eller för att satsa mer på utveckling. Det är troligt att för läkemedelsindustrin gäller idag därvidlag samma huvudregel som i de flesta andra branscher – att det är nödvändigt att ständigt nyutveckla för att ekonomiskt överleva.

Till denna verklighetsbild hör också andra iakttagelser – vi vet att dynamiskt nyskapande är möjligt *utan* patent eller copyrightskydd. Det finns ett stort antal verksamheter och marknader där nya produkter och nydanande i andra former kommer i en ständig ström trots att det saknas patent- eller copyrightskydd. Modebranschen är ett exempel. Det är en extremt konkurrensutsatt bransch. Den kännetecknas av kreativitet och av ett oupphörligt flöde av nya alster från ett antal modeskapare, kläder som dessutom inom loppet av några månader utan särskild ersättning kopieras av effektiva företag som H&M och Zara och ställs till massmarknadens förfogande till låga priser. Hur kan en sådan bransch ekonomiskt överleva när det inte anses möjligt i andra branscher med samma kännetecken, en nyskapad produkt som avsätts på en massmarknad?

Ett annat exempel är den finansiella sektorn. Som en följd av avregleringen av de finansiella marknaderna, en process som i flertalet OECD-länder började under 1970-talet och var avslutad i mitten av 1980-talet, inleddes en period av ständigt pågående produktutveckling. Den tidigare så konservativa finansbranschen blev ett Eldorado för nytänkande och nya konstruktioner, inte minst på penning- och kapitalmarknaderna. Det var visserligen inte en utveckling där varje ny produkt som inom läkemedelsindustrin krävde miljarder i FoU men inte så sällan fordrades betydande investeringar i mjukvaror, datakapacitet och marknadsföring. Det fanns inget skydd mot att dessa produkter kopierades av konkurrenterna. Företagen, oftast investmentbanker, fick förlita sig till det värde som låg i att vara först ut på marknaden. Och det fungerade. De företag som på ett visst produktområde hade blivit kända för att leda utvecklingen, kunde behålla sin position och uppenbarligen få täckning för de kostnader som en offensiv produktförnyelse förde med sig. Annars skulle inte flödet av ständigt nya produkter ha fortsatt som det har gjort.³⁷

³⁵ Granstrand, 1990.

³⁶ Mazzoleni, R. & Nelson, R. R., 1998, ”Economic theories about the benefits and costs of patents”, *Journal of Economic Issues*, December 1998.

³⁷ Det något oroande är att också finanssektorns företag numera i ökad grad använder patentet som ett sätt att skydda en innovation. Det började med Merrill Lynch som redan 1982 fick patent på sitt cash management

Det vi finner är således att företag i hårt konkurrensutsatta branscher som mode och finans sätter av stora resurser för att skapa nytt trots att det inte delas ut något monopol för det som nyskapats.

Att det skulle behövas ett intellektuellt monopol för att kreativa människor skall vara kreativa är än mindre sannolikt. Det må vara musiker som gör musik, författare som skriver böcker, designers som skapar nya möbler eller ny industridesign, glaskonstnärer som formar konst i glas, bildkonstnärer som målar tavlor eller gör grafiska blad etc. Det är knappast sannolikt att en enda av dessa kategorier är kreativa till följd av att de känner att samhället ställer upp med ett copyright- eller mönsterskydd. De skulle med all sannolikhet ha varit lika produktiva utan ett sådant skydd.

Låt oss fördjupa diskussionen med hjälp av en enkel modell av utvecklingsprocessen – och modellen gäller oavsett om utvecklingen avser nya produktidéer som kan patentskyddas eller kulturellt skapande som kan ges copyrightskydd.

Utvecklingen antas ske i tre olika, på varandra följande steg. Det första kallar vi *skapandesteget*. Det är det steg när en idé föds och får åtminstone rudimentär form. Det kan vara innovatören som bygger en första prototyp av en ny produkt. Det kan vara forskaren som får en snilleblint och preliminärt testat att den fungerar teoretiskt eller i laboratoriet. Eller det kan vara författaren som har fått ett uppslag och skissat på en synopsis eller någon annan form av första utkast. Ingmar Bergman berättar i en TV-intervju att hans manusförfattande föregås av en idéfas där han utan särskild systematik i en liten bok antecknar de associationer och uppslag som han får med anledning av projektet. Det är ett tydligt skapandesteg.

Det följs av *utvecklingssteget*. När det gäller teknisk utveckling, och i synnerhet teknisk utveckling i det lilla företaget, är det vad som brukar kallas den entreprenöriella fasen. Det handlar om att föra fram en produktidé från prototypstadiet till något som är färdigt för marknaden. All erfarenhet visar att det är ett långt och mödosamt steg som sällan kan lyckas om innovatören framhärdat att också vilja vara entreprenör.

Utvecklingssteget finns även i det kulturella skapandet. Ingmar Bergman som författare måste skriva färdigt manuskriptet, det är utvecklingssteget i den här enkla modellen. Skulle han också göra en spelfilm på manuskriptet blir det ett nytt utvecklingssteg. Det är värt att notera att det första av dessa två tar bara hans egen tid i anspråk. Att göra en film engagerar många människor och det fordras andra resurser. Ett utvecklingssteg kan med andra ord omfatta allt från ett verk av en person till ett finansiellt krävande, stort projekt.

Den tredje delen i modellen är *exploateringssteget*. Det som har utvecklats skall i det steget tas ut på marknaden och spridas i den omfattning som konkurrensen och efterfrågan tillåter. Det är den kommersiella fasen. Aktörerna är oftast andra än de som dominerat de två första stegen. Det är i nio fall av tio inte längre entreprenören som har ansvaret, det har tagits över av ”direktören”. Och också filmregissörens roll som ledare för projektet har övergått till de kommersiella ledarna i filmindustrin.

Med den här enkla modellen till hjälp kan vi strukturera en diskussion om patent- och copyrightsistemens berättigande.

account (se Hunt, 2001) och i början av 2000-talet är det förhållandevis vanligt i USA att finansiella innovationer patentskyddas. Det är inte längre bara tekniskt kreativa lösningar (som i fallet med Merrill Lynch's cash management account) som beviljas patent utan också rena finansiella konstruktioner. Robert Shiller fick 1999 amerikanskt patent på något han kallar *macrosecurity*, ett värdepapper som emitteras i symmetriska par, en andel i uppgång respektive en andel i nedgång vilka efter emissionen inte behöver följas åt, de kan med andra ord ha olika ägare. Tillgången kan till exempel vara en ”inteckning” i BNP-utvecklingen i ett visst land. Se Shiller, R. J., 2003, *The New Financial Order*, Princeton University Press, Princeton s 126.

Samhället har tre mål med det intellektuella monopolen, ett för vardera steget i modellen. För det första att få fler att skapa. För det andra att få fler att utveckla det som skapats. Och för det tredje att få en så vid spridning som möjligt i samhället av det som utvecklats.

Att skapandesteget i något som helst avseende skulle låta sig påverka av det intellektuella monopolen, och det gäller både för patentet och upphovsrätten, är inte sannolikt. Det följer av att det är andra drivkrafter än de ekonomiska som styr en människa till att skapa nytt. Det gäller för allt från uppfinnare till bildkonstnärer.

Finns det då skäl att tro att utvecklingssteget skulle fungera bättre med patent- respektive copyrightskydd? Ja, den frågan är inte lika lätt att entydigt besvara. Man kan säga att vi måste ta ställning till tre olika utvecklingssituationer.

(1) En person som utvecklar sin idé ensam och utan nämnvärt kapitalbehov (som författaren som skriver sitt manuskript).

(2) En grupp av personer som gemensamt utvecklar och utan nämnvärt kapitalbehov (som musikbandet som komponerat en ny låt)

(3) En grupp av personer som utvecklar gemensamt men via ett nätverk av resurser och med stort kapitalbehov (som ett läkemedelsprojekt i ett forskningsbolag).

Vi kan vara säkra på att patent- eller copyrightskydd varken gör till eller från vad gäller situation (1) och (2). Det blir så av samma skäl som vi redovisat för skapandefasen, det är inte av ekonomiska skäl som exempelvis ett musikband tar fram en ny melodi.

Det är däremot mera tveksamt om det också gäller situation (3). Ett stort kapitalbehov måste finansieras och finansierarna gör sedvanliga ekonomiska kalkyler. Det är rimligt att förutsätta att exempelvis ett riskkapitalbolag finner att ett klart och oomtvistat patent, allt annat lika, underlättar finansieringen. Det är inte detsamma som att säga att till exempel ett forskningsbolag skulle sakna finansieringsmöjligheter om patentskyddet som institution inte fanns. Men det är troligt att kravet på eget kapital skulle öka och att finansieringskostnaderna skulle bli högre.

Vi vet att det i praktiken ofta finns ett samband mellan utvecklings- och exploateringssteget. Det är med andra ord inte alltid som utvecklingen av typ (3) sker i ett mindre företag som finansieras med egna medel eller av riskkapitalister eller banker. Merparten av all sådan utveckling sker inom stora företag – eller på uppdrag av stora företag. Det betyder att den fråga vi skall ställa är om de stora företagen som grupp skulle komma att satsa lika mycket på utveckling om patent- och copyrightsystemen inte fanns. Svaret är att det är troligt – av konkurrensskäl. Det stora företag som inte ständigt utvecklar nya produkter, och det gäller både på det tekniska och kulturella området, riskerar att förlora i konkurrensen på marknaden. Det finns idag, det har jag utförligt diskuterat i min bok *Det exploderande storföretaget*, knappast något utrymme för ett stort företag att avstå från utveckling av nya produkter.

Det leder oss över till frågan om spridningen av det som utvecklats. Samhällets mål är lätt att formulera – se till att allt som utvecklats kommer så många som möjligt till del. Gränsen för det möjliga sätts av ett komplicerat samspel av priser och efterfrågan. Om priset mot kund av något skäl kan sättas mycket lågt och om kostnaderna att få fram produkten till kunden är låga, ja då är det positivt i samhällsperspektivet. Det betyder ju att många får ta del av det som skapats. Det tankeväckande är att just den situationen har vi på allt fler marknader. Särskilt för digitaliserade produkter. Marginalkostnaden blir ofta mycket låg vilket gör att priset kan sättas lågt och distributionen (via Internet) är i praktiken gratis. Dataprogram, musik, skrivet material, film är konkreta exempel. Det sätter fingret på det självklara att det *aldrig* kan vara ett samhällsintresse att via ett patent- eller copyrightsysteem fördyra och försvåra spridningsprocessen. De som argumenterar för att musik inte skall få laddas ner från Internet företräder uppenbarligen inte konsumenten – men inte heller samhällsintresset att vi skall få en så stor spridning som möjligt av den musik som skapats.

Kontentan av detta enkla resonemang är att det intellektuella monopoliet sett i allmännyttoperspektiv inte någon gång kan motiveras med hur det ser ut i skapande- respektive exploateringsfasen. Det kan bara motiveras med att den samlade satsningen i utvecklingssteget skulle bli lägre – och lägre än vad som i ett samhällsekonomiskt perspektiv skulle vara befogat. Men det har vi redan resonemangsvis avfärdat med hänvisning till att företagen idag inte kan undgå att satsa alla resurser de kan på nyutveckling. *Slutsatsen blir att patent- och copyrightskyddet är institutioner som inte behövs.*

Att det intellektuella monopoliet inte behövs kan vara en provocerande slutsats för många. Och inte minst för många ekonomer som känner sig övertygade om att i ett kunskapsbaserat samhälle där stigande avkastning och låga priser är mer regel än undantag, riskerar vi att investera för lite i utveckling.

Vi skall granska det argumentet närmare.

Det teoretiska perspektivet

Det klassiska sättet för ekonomer att behandla patent, och för den delen också copyright, var att se på det som en äganderätt till en viss produkt utvecklad för en viss marknad, låt vara en äganderätt med knorr (tidsbegränsat monopol). Det låg också nära till hands så som verkligheten såg ut. Produktutveckling handlade i industrialismens barndom om uppfinnaren som tog fram en prototyp som om den befanns bra tillverkades och såldes på en viss marknad. Detsamma gällde på copyrightområdet. En författare skrev ett manuskript som en förläggare sålde på en viss marknad. Om patent- och copyrightinstitutionerna i ekonomens perspektiv var acceptabla företeelser kom i praktiken att handla om en analys av systemens för- och nackdelar, en trade-off mellan monopolens avigsidor, för höga priser och för låga volymer, och fördelarna med en mer dynamisk nyutveckling tack vare att den som utvecklade en patenterbar produkt eller en produkt med upphovsrätt erbjöds en överavkastning.

De tillväxtmodeller som ekonomerna använde byggde på samma synsätt. Den tekniska och kulturella utvecklingen låg utanför modellen. Självklart bidrog den till tillväxten men via nya produkter och nyskapande alster på marknaderna.

Det här synsättet har kommit att ändras radikalt under 1900-talets sista decennier. Vändpunkten kom med en artikel 1962 av ekonomen Kenneth Arrow.³⁸ Det han gjorde var att skifta fokus från produktmarknader till marknaden för information. En ny idé betraktades inte som ett embryo till en produkt utan som en unik ansamling av information. Och ville en uppfinnare sälja idén, måste köparen ges rätten att granska vad han köper, han köper så att säga inte grisen i säcken. Men det betyder ju också att köparen får tillgång till den unika informationen. Vi hamnar på en fri marknad i en slags Moment 22. Patent blev för Arrow ett sätt att åstadkomma att nya idéer fick en spridning de annars inte kunde få. Det skall tilläggas att Arrow också pekade på andra skäl, höga risker och utvecklingsprocessens odelbarhet, till varför den fria marknaden sannolikt underinvesterar i utveckling.

Det var inte bara en elegant och intellektuellt spännande beskrivning. Det var också ett synsätt som i åtminstone två avseenden låg närmare den nu aktuella verkligheten, den moderna, mer kunskapsorienterade ekonomin. För det första fick allt flera produktidéer karaktär av just information. En mjukvaruprodukt är ju ingenting annat än information. För det andra låg Arrows tankar väl i linje med den utveckling mot multipla teknologier som vi har snuddat vid, alltså att utvecklingen på ett visst område fordrar att många delteknologier, ofta spridda på många ägare, samordnas för att en slutprodukt skall kunna tas fram. Det innebär att marknaderna för ny teknologi måste fungera effektivt för att utvecklingsprocessen skall fungera effektivt. Eller uttryckt på annat sätt, det fordras många förhandlingar för att en

³⁸ Arrow, K. J., 1962, "Economic Welfare and the Allocation of Resources to Invention", ingår i: Rosenberg, N. (ed.), 1971, *The economics of technological change: selected readings*, Penguin, Harmondsworth.

ny produktidé skall kunna förverkligas, inte som förr ett avtal mellan en uppfinnare och en exploatör.

Det faller utanför ramen för den här boken att diskutera hur Arrows synsätt steg för steg under de senaste decennierna har vidareutvecklats. Men man kan säga att sedan några decennier är den konventionella visdomen bland ekonomer att innovationer, och vi talar då om *kunskapsbaserade* innovationer, inte kommer till stånd i tillräcklig omfattning utan patent. Den uppfattningen grundas i antagandet att en väl fungerande marknad tenderar att prissätta en ny produkt mycket lågt, så lågt att intäkterna inte täcker kostnaderna för att ta fram den nya produkten. Det följer av att priset på en konkurrensutsatt marknad är lika med marginalkostnaden för produkten. Och eftersom man antar att marginalkostnaden minskar med antalet kopior som tillverkas närmar sig priset noll, ja på den perfekta marknaden är priset noll.

Att det blir så hänger samman med att modellbyggarna betraktar den nya teknologin, idén, som en Änkans krus-tillgång, dessutom med stora svårigheter för innovatören att värna om äganderätten till sin uppfinning. Som vi kommer ihåg definierade Paul Romer, och han är en av dem som varit mest tongivande i detta modellbyggande, teknologin som "...a nonrival, partially excludable good". Den nya teknologin är således bara halvt om halvt privat. Det gör att den till stor del friktionslöst och omedelbart spillover till konkurrenterna. Man kan som en tankelek föreställa sig att på samma gång som den nya teknologin är färdigutvecklad ("receptet" är färdigskrivet för att tala Paul Romer-språk), kommer konkurrenterna att använda sig av den och följden blir att priserna pressas, i sin yttersta konsekvens blir priset noll. I en sådan värld blir det inga innovationer. Det blir logiskt att acceptera att staten garanterar ett temporärt monopol i form av ett patent eller en copyright. Så kan man sammanfatta budskapet.

Det här har varit vedertagen sanning bland ekonomer intill helt nyligen. I en fascinerande artikel, *Perfectly Competitive Innovation*, vänder Michele Boldrin och David Levine upp och ner på den konventionella visdomen.³⁹

Det Boldrin och Levine gör att ifrågasätta de grundläggande antagandena i den "nyklassiska" modellen för utveckling i en kunskapsbaserad ekonomi. Framförallt menar man att det är fel att utgå från att uppfinningen är en Änkans krus-tillgång som står mer eller mindre gratis till konkurrenternas förfogande. De tar som exempel utveckling av ett enklare läkemedel. Säg att ett antal högt utbildade forskare arbetar ett år med den nya substansen som då anses färdigutvecklad – och resultatet är sammanfattat på papper i en formel. Detta papper är egentligen värdelöst för alla utanför teamet säger Boldrin och Levine. Det är när den kunskap som kodifierats i formeln har överförts till en ny grupp experter och finns planterad i deras huvud som den börjar få ett värde för en utomstående. En konkurrent som av någon anledning kommer över formeln måste med andra ord ha tillgång till kompetent personal som kan tolka formeln och lära sig förstå hur den nya substansen arbetar. Det tar tid och processen är kostsam. Skulle man sedan också ta nästa steg och tillverka och distribuera läkemedlet krävs naturligtvis ytterligare tid och kostnaderna blir höga.

Boldrin och Levine sammanfattar sin syn på följande sätt: "We believe that ideas have economic value only insofar as they are embodied in people or things... Consequently there is always a cost of transferring an idea from one person to another, or of creating a duplicate object. Resources for communication and copying are always scarce." Det man säger är således att det alltid kommer att vara kostsamt att kommunicera en idé till andra – och i än högre grad att göra en kopia av idén. Talar vi om idén till en materiell produkt, till exempel James Watts ångmaskin, är det uppenbart att en fysisk kopia är kostsam. Den är kostsam för Watt som ägare till idén men naturligtvis än mera kostsam för en konkurrent som till att börja

³⁹ Boldrin, M. & Levine, D. K., 2002, "Perfectly Competitive Innovation", *Federal Reserve Bank of Minneapolis*, March 2002.

med måste förstå konstruktionen, vad idén går ut på. Först därefter kan han tillverka. Det Boldrin och Levine menar är att samma resonemang är gångbart även om vi talar om en *kunskapsbaserad* produkt.

Att en idé är knapp, det är kärnan i deras resonemang, betyder att den har ett pris på marknaden även i en situation där patent inte finns. Eller uttryckt på annat sätt. Den nya idén säljer till ett pris som är högre än marginalkostnaden. Och marginalkostnaden närmar sig inte noll, inte ens på en mer eller mindre perfekt marknad. Det kan man bara förutsätta om en kopia av idén har kostnaden noll, det vill säga att teknologin är en Änkans krus-tillgång som är icke-exkluderbar. Men det var ju det som Boldrin och Levine menade *inte* gäller.

Vad kan man säga om det här resonemanget? Ja, för min del är jag övertygad om att Boldrin och Levine har rätt i sin kritik mot den konventionella modellens basala antaganden. Den nya idén, teknologin, må i vissa fall vara en ”icke-rivaliserande, delvis exkluderbar” tillgång. Men det är som sagt nödvändigt att skilja mellan teknologin och de teknologibaserade nyckeltillgångarna. Teknologin har givetvis sitt värde men först när den har bäddats in i ett antal team och andra reala tillgångar i företaget, alltså i de människor och det realkapital som är bärare av teknologin. Dessa nyckeltillgångar är inga Änkans krus-resurser, och de är i hög grad exkluderbara, privata i den meningen att de inte ställs till någon annans förfogande utan betalning. Som jag har diskuterat i modellkapitlet i *Det exploderande storföretaget* (kapitel 2) är det dessutom så att nyckeltillgångar ofta kännetecknas av tyst kunskap vilket gör att de ibland inte låter sig överföras eller kopieras ens i det egna företaget, än mindre av en konkurrent som måste slå sig igenom en barriär av sekretess och andra hinder.

Vilken slutsatsen blir? Ja, om det visar sig att Boldrins och Levine’s modell håller vid en närmare prövning blir konsekvensen att den legitimitet, låt vara teoretiskt grundad, som Kenneth Arrow och hans många efterföljare har givit åt patentsystemet försvinner.⁴⁰ Det finns, kort sagt, i så fall inte längre några tunga ekonomiska argument för det intellektuella monopolet.

Förenklar vi den analys som Boldrin och Levine har presenterat i sin artikel och i uppföljningar till den,⁴¹ och väger vi in det som tycks stå mellan raderna, blir slutsatsen att skulle politikerna ta bort patent- och copyrightskyddet, skulle vi sannolikt få ett minst lika rikt flöde av teknologibaserade uppfinningar och annat kreativt skapande som om dagens system skulle ha varit kvar. De skulle kanske till och med hävda att tillväxten relativt sett skulle bli högre eftersom konkurrensen på marknaderna skulle öka. Det skulle med andra ord inte finnas några argument kvar till stöd för ett patent- och copyrightsysteem.

Vad kan vi dra för slutsatser om vi samlar ihop det historiska, empiriska och teoretiska perspektivet till en helhetsbild? Ja, det vi vet är att patentet har varit med under flera århundraden och att patenträtten och upphovsmannarätten har följts åt, ofta med samma typ av argumentation, sedan industrialismens barndom under senare delen av 1700-talet. Den intellektuella äganderätten är med andra ord en ordning som haft en flerhundraårig lång trial-and-error-period. Det borde tala för att det är en samhällsnyttig institution. Men den slutsatsen kan vara förhastad.

⁴⁰ För en utmärkt och lättillgänglig presentation av Boldrin och Levine-artikeln, och samtidigt av invändningarna från några av de tyngsta företrädarna för det konventionella synsättet (Paul Romer bland andra), se Clement, D., 2003, ”Creation Myths. Does innovation require intellectual property rights?”, *Reasononline*, March 2003. Hämtad på: (<http://reason.com/0303/fe.dc.creation.shtml>).

⁴¹ På David Levines hemsida finns när det här skrivs (november 2003) utkastet till två kapitel i en kommande bok med titeln *The Case Against Intellectual Monopoly*. Dessa texter ger fördjupad information. Se (<http://www.dklevine.com/workshops/biblio.php3?type=Author&Bibliog=Levine&Sorter=Received>)

Det har visats att ett land tillväxtnässigt kan utvecklas väl, ungefär som kringliggande länder, utan patentlagstiftning. Nederländerna och Schweiz fick inte en patentlagstiftning förrän en god bit in på 1900-talet. De klarade sin tillväxt under perioden från 1800-talets mitt fram till första världskriget lika bra som de europeiska länder som under samma period hade en patentlagstiftning.⁴² Det tycks som om en nationell patentlag i det fallet inte gjorde någon skillnad. Och det finns historiska exempel på att inte heller copyright gör någon skillnad. Det är känt att under 1800-talet kunde engelska författare, som i sitt eget land var skyddade av copyright, på samma bok tjäna mera pengar på den amerikanska marknaden som saknade copyrightskydd. Det förklaras, inte särskilt förvånande, av att amerikanska förläggare fann att det var ekonomiskt fördelaktigt att teckna avtal med populära engelska författare innan boken hade publicerats i England. Författarna utnyttjade helt enkelt sin "first sale"-rätt. Den ekonomiska rationaliteten för förlagen låg i att vara först ut på marknaden.⁴³

Det är, baserat på de empiriska studier som finns, svårt att komma ifrån intrycket att patentet för företagen och upphovsmannarätten för konstnärer och andra kulturella nyskapare inte är en särskilt avgörande ordning för incitamentet att skapa. Det gäller också för de produktcentrerade branscherna som läkemedel och kemi. Patentsystemet är däremot av allt att döma en ordning som när den finns används av företagen för att på olika sätt skaffa sig ekonomiska fördelar. Samma sak gäller i fallet copyright men då av andraleds-företagen, "förläggarna", film- och musikdistributörerna.

Och använder vi den enkla trestegsmodellen som stöd för analysen blir slutsatsen att patent- och copyrightskyddet inte längre behövs. I *Det nya företagens* samhälle är incitamentet att nyutveckla så att säga inbyggt i systemet, företagen måste helt enkelt ständigt nyutveckla för att överleva i konkurrensen. Det är en starkare drivkraft än vad ett patent- eller upphovsrättsskydd någonsin kan vara. Behåller vi i en sådan situation det intellektuella monopolen riskerar vi att den enda kvarvarande effekten blir rentseeking och omotiverade inkomstöverföringar. Det kan i värsta fall minska tillväxten och snedvrider resursanvändning och marknadsstruktur. För att konkretisera. Är det inte troligt att om vi, som i fallet läkemedelsindustrin, gynnar en sektor med både patent och skattefinansierat FoU-stöd, att det sker en snedvridning på marknaden? Är det exempelvis inte sannolikt att den extrema koncentrationsgraden till en handfull mega-företag, det som brukar kallas Big Pharma, som dominerar den globala läkemedelsmarknaden, har något att göra med att det politiska systemet tillhandahåller tidsbegränsade monopol för de produkter som tillverkas?

Det är tankeväckande att empiri och teori kommer att sammanfalla om Boldrins och Levines modellbygge visar sig hålla (vilket jag således tror). I så fall kommer det inte längre att finnas teoretiskt stöd för det lagstiftade monopolen. Det behövs med andra ord ingen patent- eller copyrightinstitution för att undvika underinvesteringar i utveckling i det moderna, kunskapsbaserade samhället. Eller uttryckt på annat sätt. Det ligger nära till hands att se på patentet och upphovsmannarätten som institutioner som hör till *Det gamla företagens* era och som kommer att kastas ut i takt med att det nya produktionssystemet får en mer dominerande ställning.

Kommer det att bli så? Möjligen.

⁴² Schiff, E. 1971, *Industrialization without national patents: The Netherlands, 1869-1912. Switzerland, 1850-1907*, Princeton U. P., Princeton, N. J.

⁴³ Watt, 2000, s 115.

Litteratur

"The hitchhiker's guide to cybernomics, A survey of world economics", *Economist*, September 28th, 1996;

Arrow, K. J., 1962, "Economic Welfare and the Allocation of Resources to Invention", ingår i: Rosenberg, N. (ed.), 1971, *The economics of technological change: selected readings*, Penguin, Harmondsworth;

Boldrin, M. & Levine, D. K., 2002, "Perfectly Competitive Innovation", *Federal Reserve Bank of Minneapolis*, March 2002;

Clement, D., 2003, "Creation Myths. Does innovation require intellectual property rights?", *Reasononline*, March 2003. Internet: (<http://reason.com/0303/fe.dc.creation.shtml>);

Cohen, W. M. et al, 2000, "Protecting Their Intellectual Assets: Appropriability Conditions and Why U.S. Manufacturing Firms Patent (or Not)", *National Bureau of Economic Research*, NBER Working Papers, No. 7552, February 2000;

Cole, J. H., 2001, "Patents and Copyrights: Do the Benefits Exceed the Costs?", *Journal of Libertarian Studies*, Volume 15, No. 4;

David, P. A., 1985, "Clio and the Economics of QWERTY", *American Economic Review* 75; Friedman, M., 1962, *Capitalism and Freedom*, University of Chicago Press, Chicago;

Gilbert, R. J. & Katz, M. L., 2001, "An Economist's Guide to U.S. vs Microsoft", *Journal of Economic Perspective*, Volume 15, Number 2, spring 2001;

Granstrand, O., 1990, "The use of patents for the protection of technological innovation: a case study of selected Swedish firms", UNCTAD/ITP/TEC/13, September 1990;

Grossman, S. J. & Hart, O. D., 1986, "The Costs and Benefits of Ownership: A Theory of Vertical and Lateral Integration", *Journal of Political Economy*, 94(4);

Hardin, G., 1973, "The Tragedy of the Commons", ingår i: Daly, H. E., 1973, *Toward A Steady State Economy*, Freeman & Co., San Francisco;

Heller, M. A. & Eisenberg, R. S., "Can Patents Deter Innovation? The Anticommons in Biomedical Research", *Science*, Volume 280, May 1998;

Heller, M. A., 1998, "The Tragedy of the Anticommons", *Harvard Law Review*, January 1998;

Heller, M. A., 1999, "The Boundaries of Private Property", *Yale Law Journal*, Volume 108, No. 5;

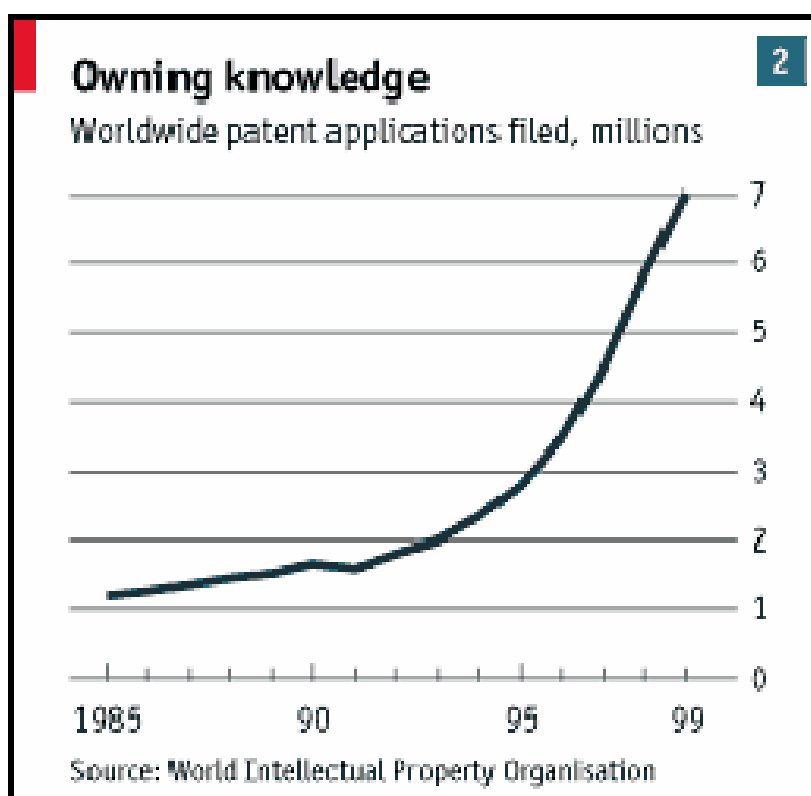
Hunt, R. M., 2001, "You Can Patent that? Are Patent on Computer Programs and Business Methods Good for the New Economy?", *Business Review*, Federal Reserve Bank of Philadelphia, First Quarter 2001;

- Levin, R. C. et al, 1987, "Appropriating the Returns from Industrial Research and Development", *Brookings Paper on Economic Activity*, 1987:3;
- Lessig, L., 2004, *How Big Media Uses Technology and the Law to Lock Down Culture and Control Creativity*, The Penguin Press, New York;
- Lewin, P. (ed.), 2002, *The Economics of QWERTY: History, Theory, and Policy*, New York University Press, New York;
- Machlup, F. & Penrose, E. T., 1950, "The Patent Controversy in the Nineteenth Century", *Journal of Economic History* 10, May 1950;
- Mansfield, E. et al, 1981, "Imitation Costs and Patents: An Empirical Study", *The Economic Journal*, Volume 91, December 1981;
- Mazzoleni, R. & Nelson, R. R., 1998, "Economic theories about the benefits and costs of patents", *Journal of Economic Issues*, December 1998;
- Mill, J. S., 1842, *The Principles of Political Economy*, bok 4, kapitel 7, Internet: (<http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/mill>);
- Pettersson, K-H., 2004, *Det exploderande storföretaget*, SNS Förlag, Stockholm;
- Pettersson, K-H., 2004, *Det nya företagens samhälle*, SNS Förlag, Stockholm;
- Rai, A. K. & Eisenberg, R. S., 2001, "The Public and the Private in Biopharmaceutical Research", paper for *Conference on the Public Domain*, Duke University, November 2001, hämtad från (<http://www.law.duke.edu/pd/papers/raieisen.pdf>);
- Rivette, K. G. & Kline, D., 2000, "Discovering New Value in Intellectual Property", *Harvard Business Review*, January-February 2000;
- Romer, P. M., 1990, "Endogenous Technological Change", *Journal of Political Economy*, vol. 98, no.5;
- Romer, P. M., 1994, "The Origins of Endogenous Growth", *Journal of Economic Perspectives*, Number 1, Winter 1994;
- Schiff, E. 1971, *Industrialization without national patents: The Netherlands, 1869-1912. Switzerland, 1850-1907*, Princeton U. P., Princeton, N. J.;
- Shiller, R. J., 2003, *The New Financial Order*, Princeton University Press, Princeton;
- Sullivan, R. J., 2003, "Review of Peter Lewin (editor) *The Economics of QWERTY: History, Theory, and Policy*", *Economic History Services*, March 2003;
- Thurow, L. C., 1997, "Needed: A New System of Intellectual Property Rights", *Harvard Business Review*, September-October 1997;
- Watt, R., 2000, *Copyright and Economic Theory*, Edward Elgar, Cheltenham;

Figurer

(dessa figurer ingick inte i den ursprungliga texten i *Det nya företags samhälle*)

Figur 1

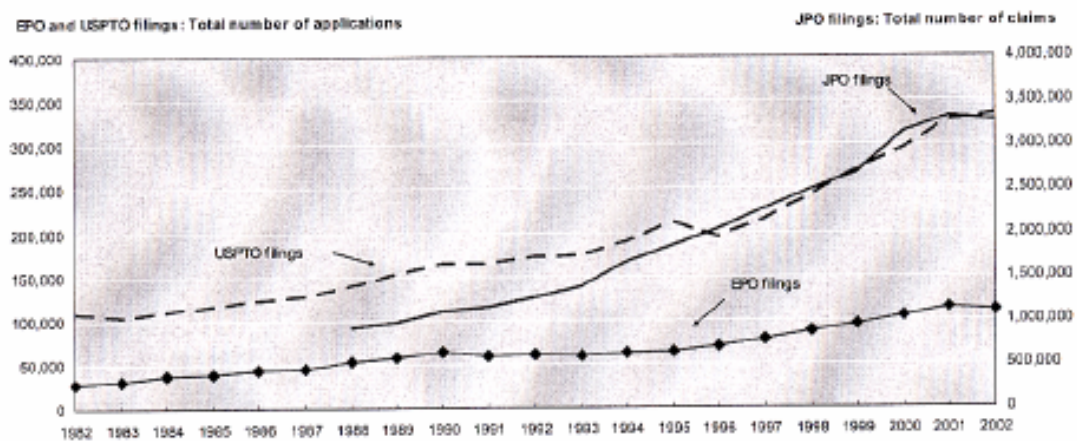

Källa: "The right to good ideas", Special report, *Economist*, June 23rd, 2001.

Kommentar: Diagrammet visar antalet patentansökningar vid världens patentmyndigheter. Det framgår inte men sannolikt är de patentansökningar avseende en och samma produkt som finns registrerade vid flera patentmyndigheter dubbelräknade. Samtidigt ändrar inte det på det faktum att antalet patentansökningar ökat dramatiskt efter år 1995.

Figur 2

Figure 1. Patent filings at EPO, USPTO and JPO¹
Filing years: 1982-2002

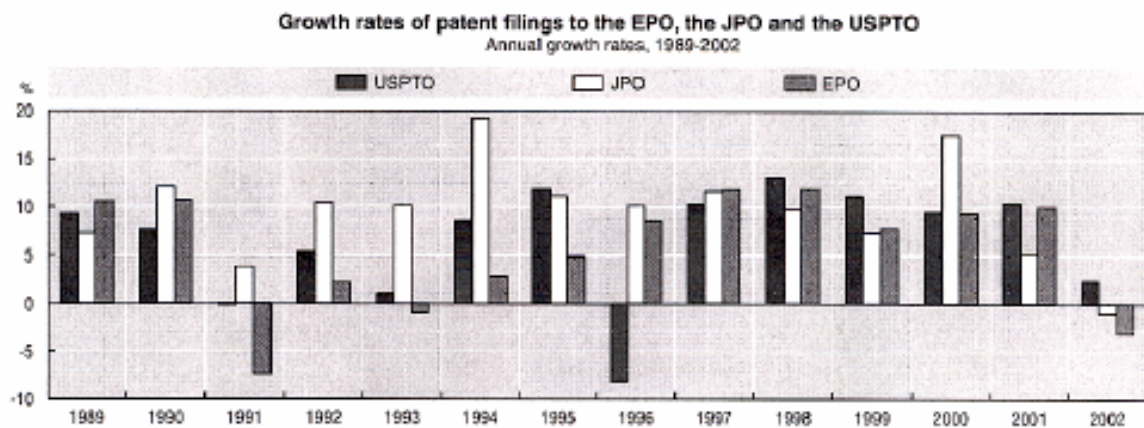
1. EPO and USPTO filings correspond to total number of applications, JPO filings correspond to total number of claims (number of claims per application multiplied by total number of applications) to account for the effect of the 1988 law reform allowing more than one claim per patent application at JPO.
Source: OECD Patent Database and USPTO, EPO and JPO Annual reports. JPO figures for 2001 and 2002 are OECD estimates.

Källa: "Patents and innovation, Trends and policy challenges", 2004, OECD.

Kommentar: EPO står för European Patent Office, USPTO för US Patent and Trademark Office och JPO för Japan Patent Office. EPO-kurvan visar således utvecklingen av antalet patentansökningar till EPO. På samma sätt visar USPTO- och JPO-kurvorna utvecklingen vad gäller patent i USA respektive Japan.

År 2002 uppgick enligt OECD det samlade antalet patentansökningar vid EPO, USPTO och JPO till 850 000, att jämföra med ca 600 000 tio år tidigare, 1992.

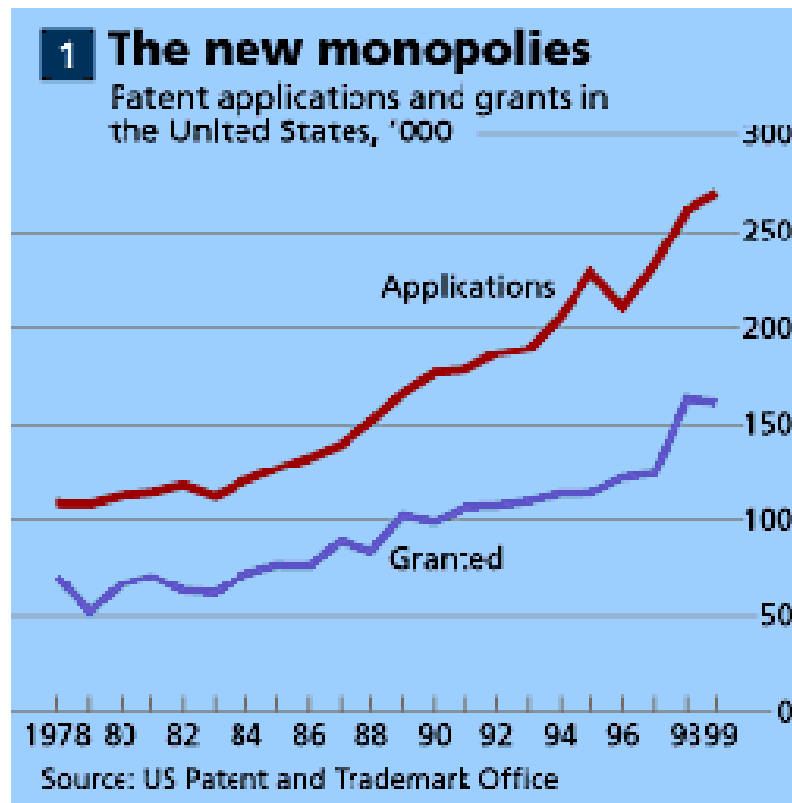
Figur 3

Källa: "Science and Technology Statistical Compendium 2004", OECD.

Kommentar: Diagrammet visar den årliga tillväxten av antalet patentansökningar till EPO (Europa), USPTO (USA) respektive JPO (Japan) under perioden 1989-2002. Notera den kraftiga nedgången 2002.

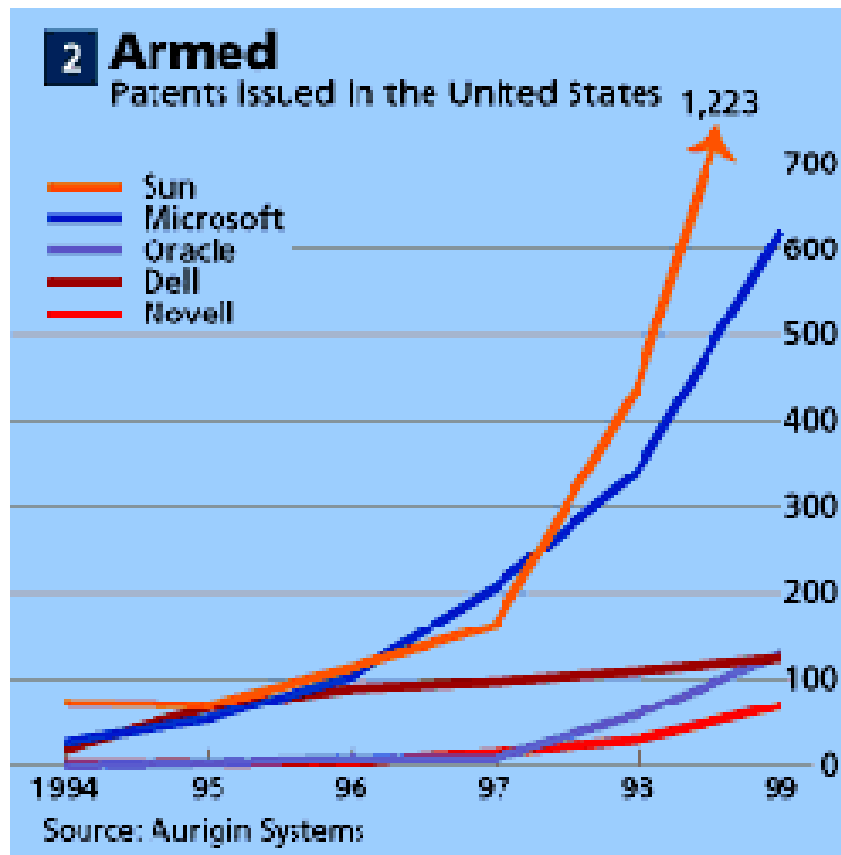
Figur 4

Källa: "Patent wars", *Economist*, April 6th, 2000.

Kommentar: Diagrammet visar antalet patentansökningar till respektive antalet beviljade patent av USPTO (USA) under perioden 1978-1999. Vi vet att antalet patentansökningar till USPTO fortsatte att öka efter 1999 (se figur 2).

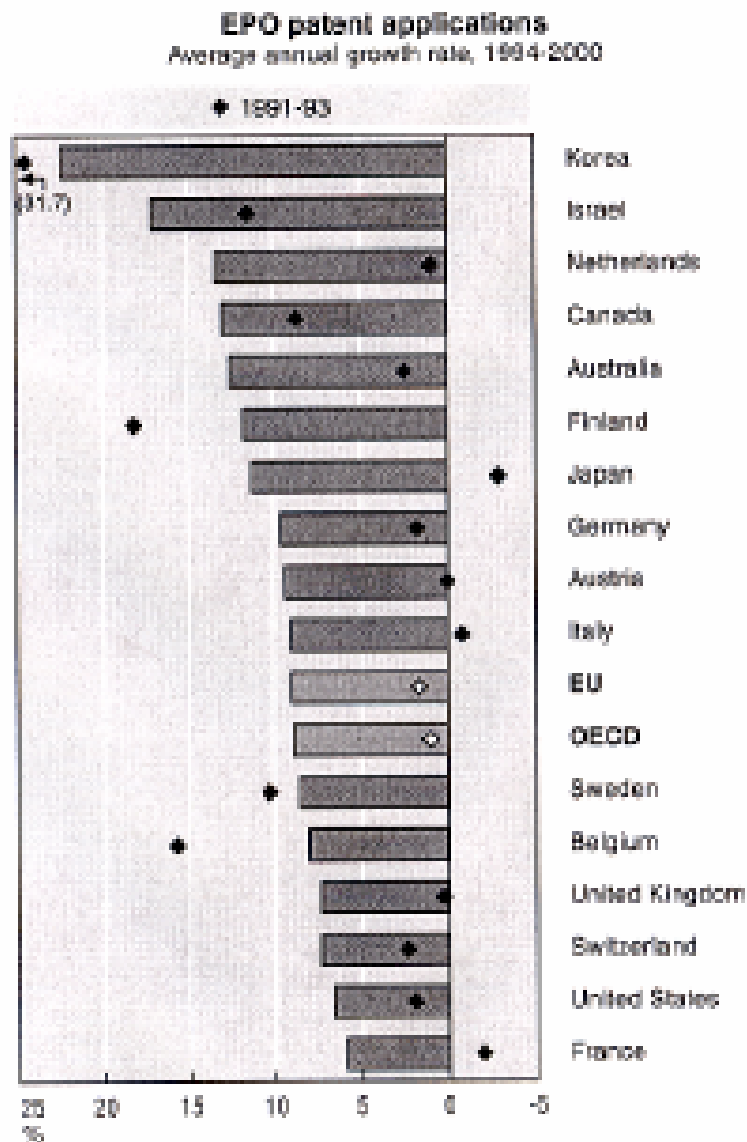
Figur 5

Källa: "Patent wars", *Economist*, April 6th, 2000.

Kommentar: Diagrammet visar för perioden 1994-99 antalet beviljade patent i USA till några av landets största och mest välkända dataföretag. Sun hade den högsta tillväxttakten, Novell den lägsta. Mellanliggande företag kom i den ordning som anges i figurens förklarande text.

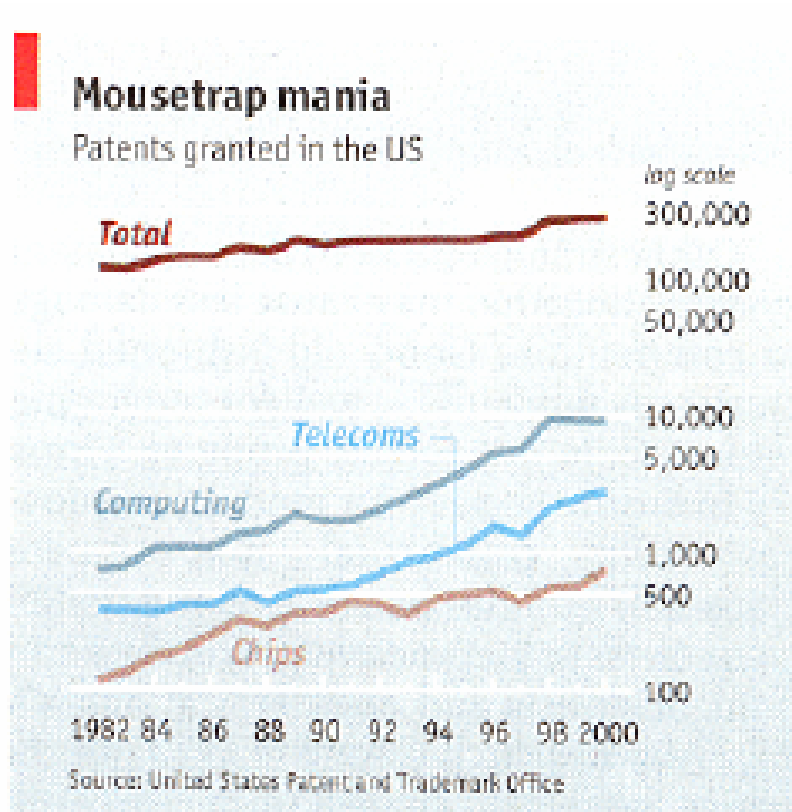
Figur 6

Källa: "Science and Technology Statistical Compendium 2004", OECD.

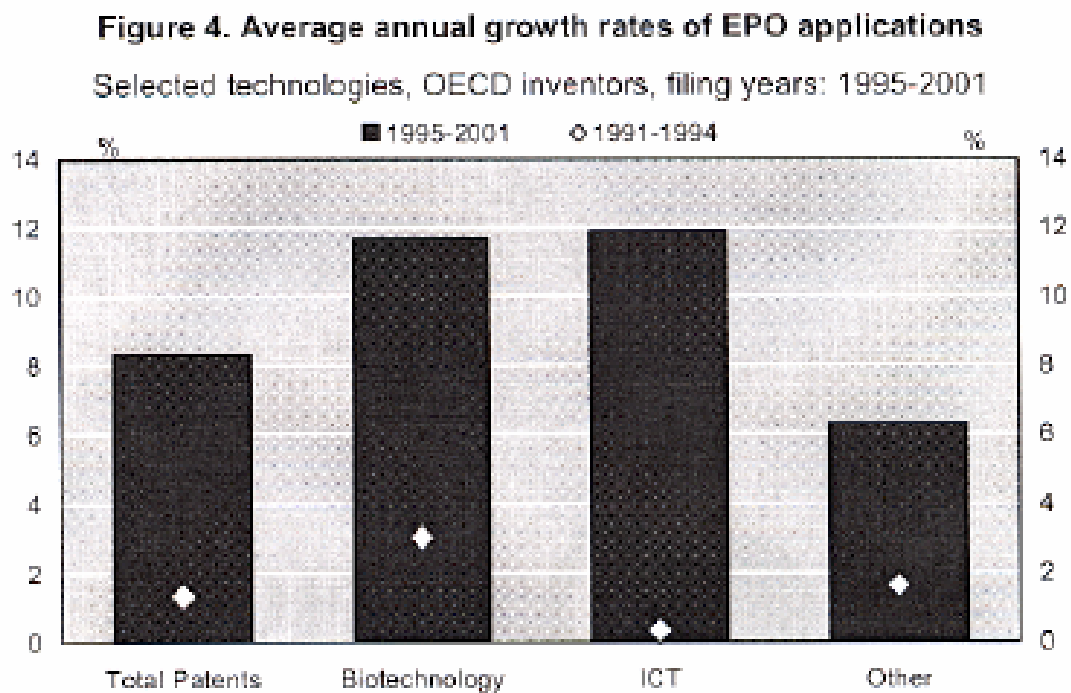
Kommentar: Diagrammet (staplarna) visar för perioden 1994-2000 den årliga tillväxten av antalet patentansökningar från olika länder till EPO (Europa). För EU- respektive OECD-länderna som grupp var ökningen av antalet patentansökningar till EPO väsentligt högre under den senare delen av 1990-talet än under jämförelseperioden 1991-93.

Figur 7

Källa: "Patently absurd?", *Economist*, June 23rd, 2001.

Kommentar: Figuren visar att under den senaste tjuugoårsperioden har tillväxten av antalet beviljade patent i USA inom områdena telekom, datorer och chips varit väsentligt snabbare än den genomsnittliga tillväxten av samtliga beviljade USA-patent under samma period.

Källa: "Patents and innovation, Trends and policy challenges", 2004, OECD.

Kommentar: Figuren visar dels att ökningstakten i antalet patentansökningar till EPO (Europa) ökat väsentligt under perioden 1995-2001 versus förhållandena i början av 1990-talet, dels att ökningarna inom områdena bioteknologi respektive ICT (Information & Communication Technology) varit särskilt starka.

om *Det exploderande storföretaget*
(SNS Förlag, 2004)

”Boken tar upp mycket intressanta frågor. Författaren visar att det finns tungt vägande argument för den framtidsbild han skisserar.”

Jan Glete, professor i historia,
Stockholms Universitet

”En från praktiken erfaren person har givit sig i kast med svåra national- och företagsekonomiska problem. Resultatet har blivit en överraskande lättläst bok som jag rekommenderar även specialister inom de olika ämnena att läsa.”

Gunnar Eliasson, professor i nationalekonomi,
Tekniska Högskolan

”...en tankeväckande och delvis provocerande bok som ifrågasätter många gängse föreställningar om ekonomins funktionssätt. Boken kommer förhoppningsvis att läsas av många och stimulera till mycken debatt.”

Elisabeth Sundin, professor i företagsekonomi,
Arbetslivsinstitutet

”Det här är en mycket intressant och tankeväckande bok. På den jordnära nivån som är min arbetsvardag är det ibland svårt att se trender och olika utvecklingstendenser. Boken ger struktur åt komplexa samband. Därför känns boken också direkt nyttig.”

Thomas Henningson, VD ALMI Örebro

om *Det nya företagets samhälle*
(SNS Förlag, 2004)

”Karl-Henrik Pettersson har skrivit både en analys av de nya företagen, byggd på grundlig läsning, och ett recept. Hans bok bör bli obligatorisk på departementen och vid universiteten.”

Nils Eric Sandberg, f d ledarskribent,
Dagens Nyheter

”Det här är en stimulerande och tankeväckande bok om politikens oförmåga att möta ett nytt näringsliv. Författaren lyfter upp en absolut nödvändig diskussion.”

Lotta Gröning, politisk chefredaktör,
Norrländska Socialdemokraten

”Politiken bedrivs fortfarande som om näringslivet består av två typer av personer – direktörer och anställda. Karl-Henrik Pettersson beskriver övertygande behovet av en ny politik som är utformad efter hur dagens och morgondagens företagande ser ut, en politik med entreprenören i centrum.”

Gunvor Engström, VD för Företagarna

”En tankeväckande analys av hur 2000-talets politik bör utformas. Boken stimulerar till debatt som förhoppningsvis också leder till förändringar i politiken.”

Leif Lindmark, professor i företagsekonomi,
Handelshögskolan i Stockholm